

GEÇERKEN

güzel bir iz bırakmak için

Temmuz 2023 · Sayı: 34

**MİTLER, KULAK KABARTIRKEN DUYDUĞUMUZ EVİN KADİM
HİKÂYE ANLATICISININ, BABAANNEMİZİN SESİDİR.**

Menekşe Buketi

Sanat hayatının üç evresi var; çıraklık, kalfalık ve ustalık. Bu evreleri iyi bir ustanın yanında özveriyle çalışarak tamamlayan sanatçı adayı, işin sonunda yüksek bir sanat ve bilgi donanımına sahip hâle gelir. Elbette sonrasında da yürüyeceği uzun bir yol vardır ama bu üç evre gerçekten çok önemlidir ve onun, sabırla çalışarak bu evreleri tecrübe etmesi gerekir. Sanatçı adayı “bir sonraki adım”ını her zaman iç dünyasında atar. Bu iç yürüyüşünü ustasına söyleyebildikçe adımları daha muhkem hâle gelir. Mükemmeli arama yolundadır o, en güzelin arayışındadır. Bu gayreti yıllarca sürer gider. Böylece, sanatçı olma yolundaki evreleri zaman içinde kateder. Sonunda, hayalini kurduğu eserini mükemmel olmasa da gerçekleştirmiştir. Artık mutludur, başka bir hayale doğru yeniden yelken açar. Sözün özü, sanatçı adayı basamakları çıkarken aslında ustası gibidir. Duyguları, hissettikleri, yaşadıkları ne kadar da ustasını andırır. Nitekim usta da öğrencisi de daima daha mükemmeli, daha güzeli arar. Bu sayıda yer alan menekşe buketi, sanatçının çıraklıktan kalfalığa doğru giden serüveninin bir görünümü. Bu yüzden bu eserin satır aralarında, sanatçı adayının kendini bulma ve mükemmele doğru yükselme çabası var. Peki, ustanın ve öğrencisinin yıllarca süren sabrı takdir edilmeyi hak etmez mi?

ESER ZEYNEP ALTUNBAŞ KIRLANGIÇ

Geçerken

Temmuz 2023 - Sayı: 34
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar Doymaz

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet Bulut

Yayın Koordinatörleri
Hilal Koç Hancı
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Görsel Koordinatör
Eyüp Can Çağlar

Sosyal Medya
Asuman Aydın

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur
Ömer Güçlü

Grafik Tasarım
Arketip Ajans

Kapak Resmi
Cemile Ağaç Yıldırım

Kapak Sözü
Gönül Yonar

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşleri
Tel: (0312) 295 71 96 - 97
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr
Online Abonelik: yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abonelik Şartları
Yurt İçi Yıllık: 270 TL
Yurt Dışı Yıllık:
ABD için 99 ABD Doları - AB Ülkeleri için 45 Euro
Avustralya için 150 Avustralya Doları -Avusturya için 66 Euro - İsviçre için 66 İsviçre Frangı
Abone kaydı için ücretin Döner Sermaye Daire Başkanlığı'nın T.C. Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN: TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57 no'lu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile aboneliğin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir mektubun, "Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye Daire Başkanlığı, Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara" adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
22.06.2023

Baskı
İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No:11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
TEL: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / KUDRET AYŞE YILMAZ
GAYRET AYNASINDA GÖRÜNENLER

4 / EMİN GÜRDAMUR
ÜSLUP SAHİBİ OLABİLİR MİYİZ?

7 / NECİP TOSUN
AYAKÜSTÜ SORULAR

8 / HÜSEYİN AKIN
KAÇAK KAT

12 / GÜVEN ADIGÜZEL
KEDİLERİN DİLİ

15 / SÜMEYYE ÖZGEN
"SEN Kİ GÜZELLİĞİ HEP YALINLARDA ARADIN"

18 / NURAY YÜKSEL
BİR YAZI BİR ÇİZİ

19 / GÖNÜL YONAR İLE SÖYLEŞİ
"İSLAM'IN MİTOLOJİSİ DEĞİL MÜSLÜMANLARIN,
MÜSLÜMAN KÜLTÜRLERİN MİTOLOJİSİ VARDIR."

24 / SEMA YANIÇ
İŞTE O SAHNE!

26 / TUĞÇE ÖCAL
BAY SEKİZ

30 / AYŞE ÜNÜVAR
SESLER ÇOĞALDI

33 / MEHMET FATİH AKNAR
BAŞKA SESLER: BAMBUDAN SEPETLER

34 / KORAY ŞERBETÇİ
UÇMAYI DENEYEN İLK MÜSLÜMAN BİLGİN:
ABBAS BİN FİRNAS

36 / HİLAL KOÇ HANCI
TARİH TEKERRÜR MÜDÜR?

38 / AHMET MELİH KARAUĞUZ
KİYAMETTEN SONRA HAYATTA KALANLAR

40 / MUSTAFA IRMAKLI
DİN İSTİSMARI DENİLDİĞİNDE NE ANLAMALIYIZ?

42 / DENİZ DOĞAN
GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

43 / VURAL KAYA
ÜÇ TAVSİYE

44 / MEVLÜT UYANIK
SÖZÜN İNCİSİ: ALİ ŞİR NEVAİ

46 / EMİNE KAPLAN
BİTMEYEN YÜRÜYÜŞ

48 / FATMA ÜNSAL
SÖYLENE SÖYLENE DEĞİŞMİŞ

GAYRET AYNASINDA GÖRÜNENLER

KUDRET AYŞE YILMAZ

**Sadeleş. Doyur kuşları, iyilikle
doyur ruhunu. Ruhunu arıtmak gayreti,
gayretlerin en değerlisi değil mi? ”**

Mavi beyaz, tertemiz bir bulut
kadar hafifle... Kulak kabart
içindeki derin ve cömert âleme, her
şey yörüngesinde akıp giderken dur.
Bekle. Hafifledikçe seyrelecek fikri-
nin açık, koyu ipleri. Kördüğümünün
açılacak. Hafifle. Yükselmek dedik-
leri ancak böyle mümkün. Özün
suya dönüşün, hayallerinin en taze
demlerine damla damla düş. Düşle.
Neyeydi gayretin şimdiye dek, onu
an. Etrafındaki buz dağlarına çarpıp
çarpıp parçalanmaktan vazgeç.
Kırgınlıklarını tamir edemem ama
pek iyi öğrendiğim dersi paylaşmak
isterim: Gayret aynasını cebinde
tutan, sırra vâkıf sayılmış.

Bu sabah annemden bir mektup
geldi.

“Nasılsın kızım? Süt iç, kemik eri-
mesi olma yaşlılığında. Sana patik
ördüm kış için. Kirazlı kirazlı nasıl
da güzel... Belki başka öremem, has-
talığım çok ilerledi. Hastalık oldu
mu en kolay en zora dönermiş. Yine
de hâlimize bin şükür, Allah bundan
aşağı düşürmesin! Ne zaman geliyor-

sunuz? Bu mevsimin yağmuru bol, pek seversin. Doğum gününü kutluyorum gayretli yavrum. Sen beni hiç üzmedin, Allah da seni hiç üzmesin. Çok mutlu senelerin olsun kızım.”

Oracığa oturup kaldım. Hafif bir rüzgâr esti. Köpüklenip uçu en güçlü, en güzel, en özlenen hatıralar; tomurcuklandı hasret bir ucundan tekrar. Ayaklarımın civarında kırmızı gelincikler, sarı gözlü papatyalar... Memlekette gibiyim. Zamanın güzergâhı şimdi gözlerimden yanaklarıma doğru akıp yadigarlarıma karışıyor. İncecik beline yükünü vurmuş giden kara bir karıncayı fark ediyorum. “Karınca, dur da o küçücük gövdene bunca gayretin nasıl sığdığını anlat biraz!”

Birinci sır: Hiçbir gayret beyhude değil. Gök yağdırır, yer sindirir. El tohumu saçar, yel tomurcuğu çatlatır, fidan başını güneşe uzatırken ağaç olur. Damar damar açılan dallarının ağı budaklara sarılır. Yapraklarla serinler, bahara kavuşup çiçeklenir... Meyveye durur. Erer. Yiyenin damarlarına dek şifaya döner bütün gayreti nihayet. Gayret diyorum dikkat et, gayret daimî bir dikkat gerektirir.

İkinci sır: Gayretin neyseye imtihanın o olacak. Hak seni meşgul olmak istediğinle meşgul kılacak. Taşların ezdiği buğday feveran etmiyor bak. Gayreti ekmek olmak. Bazen bir avuç buğday gibi azalmak gerek. Tohum olduğunu, toprağa

düşüp eriyeceğini bilerek... Kandı göğü okşamış kuşlar kaçmasın senden, tazecik darı olup saçılıver toprağa. Sadeleş. Doyur kuşları, iyilikle doyur ruhunu. Ruhu arıtmak gayreti, gayretlerin en değerlisi değil mi?

Üçüncü sır: Duayla tamamlanmış gayret zayi olmaz. Mevsimler alelacele gelip geçecek, bir gün tam da duana “Olmuyor. Galiba hiç olmayacak.” dediğin vakit, gayretinin tadı degecek damağına. Bittiğini sandığın sıfır noktasından başlayacaksın yükselmeye. Alın terin ağartacak kaderini. Kim ne derse desin, emek kadar vefalı dost uğramayacak asla semtine.

Dördüncü sır: Gayretin hayalini aşabilir, umut yitebilir; yolu şaşırmaz. İnsan, ömrün dar yamaçlarında en çok vazgeçmeyi hatırlar. Gerekiyorsa bırak, kendini bırakma sadece. Ellerini başka kimse tutmuyorsa ne gam, iki tane değil mi? Kenetle birbirine! Mutlu olmak öğretilmez; kalbinin ortasına, çocukluğuna dek in bak. Oradadır muhakkak.

Sonuncu sır: Gayretli beden, zamanı aşmış canlı bir saattir. Çeliği dağıtıp geçecek kadar kuvvetlenmiş akreple yelkovanın gayretini oku. Süratlerini ve sadakatlerini ölç. Sen de zamanın içinde bir akreple yelkovan sayılsın. Geçiyorsun. Bu güzel. Çünkü vaktin temreni şimdiye isabet ediyor, uyum böyle mümkün. Çalış. Dua et. İnan. Duran ne kazanmış

unutulmaktan gayri? Gayretlinin hikâyesini hep duranlar anlatır.

Vazgeçtiklerini hesaplamak yerine gayretinin hududuna yürüyelim. Mektup annem kokuyor, aldığımız bütün mektuplar meğer anne ko-karmış. Ah ki aile, çiçekler, ağaçlar, hatıralar ve memleket gayretle sevimli! Hafifle. Kocaman taş binaların hasret kaldığı bir iç serinliğiyle hafifle. Bağrında çiğdem mevsimi başlasın. Ürperen kediler dolaşsın ellerine, silkelensin toprak... Karınca yükünü çoktan taşımış. Gayreti ek-silmiyor can taşıyanın. Ağaçlar göğeyapraktan kanatlar saçıyor, uçamıyor ama gayreti baki.

Ben anladım seni, sen de şunu anla: İçinde tüten derdin de umutsuzluğun da küllenecek. Yeniden başla. Çalışmaktaki faydayı paylaşmak için bekleyen insanların hatırına yeniden başla. Bir mektup yaz kendine, en çok anneni anla. Ömür dahi bitiyor, dert nasıl kalsın! Bitecek ve senin bağın çiçeklenecek gayretine sadıksan. Son yemeğini yiyeceğin, son sohbetini edeceğin, son duana ‘âmin’ diyeceğin gün takvimden düşmeden kalk; yol seni bekler. Ha gayret!

ÜSLUP SAHİBİ OLABİLİR MİYİZ?

emin gürdamur

Üslup sahibi olmak her yazarın hayalidir. Edebiyat dünyasında kendine mahsus bir yer bulmak; sesiyle, tavrıyla, hassasiyetleriyle şahsına münhasır bir yol açmak, yordam inşa etmek kim istemez ki? Son tahlilde yazmak bir var oluş tecrübesidir ve bu tecrübe özgün, müstakil, mütekâmil bir sesle mümkündür.

Yazarın sesi kelimeleridir. O, her şeyin hızlıca tükendiği, tüketildiği dünyada kalıcı bir iz bırakmak için var gücüyle kelimelere sarılır. Yeterince kelimesi olmayan, iyi bir ses bulamayacaktır. Kelime dağarcığımızın zenginliği, bize en güzel cümleyi, en doğru kombinasyonu, en sarıh söz dizimini armağan eder. Eğer Türkçenin engin söz varlığına vâkıf değilsek gündelik konuşma diline mecbur kalırız ve o sınırlı dil, açık konuşmak gerekirse bize üslup bahşetmek şöyle dursun bizi kurguda bile yavan bir tekrara mahkûm kılar. Gündelik hayatta birkaç yüz kelimeyle hayatımızı sorunsuz devam ettirebiliriz ama bir edebî eser kaleme alamayız. Sanat eserini herhangi metinden ayıran vasıf, ondaki dil derinliğidir.

Shakespeare'in 20 bin, Firdevsi'nin 8 bin 300, Fuzuli'nin 4 bin, Ahmet Mithat Efendi'nin 13 bin, Yahya Kemal'in 3 bin 307, Orhan Veli'nin 3 bin 945, Peyami Safa'nın 6 bin 143 farklı sözcük kullandığını hatırlayacak olursak bir metni edebî yapıya dönüştüren temel unsuru hemen-
cecik fark ederiz. Elbette bu veriler mutlak ölçütler değildir. Çünkü çok

yazanla az yazan arasında, kullandığı kelime sayısı bakımından fark olması doğaldır. Ama sıradan günlük konuşmalarımızda bile bazen takılır, kendimizi ifade edeceğimiz o en uygun kelimeyi bir türlü bulamayız. Onun yerine en yakınını kullanarak muhatabımızın anlayışına sığırırız. Hâlbuki o kayıp kelimeler, konuşmamızda pek çok şeyi eksik bırakır. Edebiyatın böylesi bir eksiklik lüksü yoktur.

Ayrıca kelime zenginliğinin, düşünce zenginliğinin ilk koşulu olduğunu da hatırdan çıkarmamak gerekir. Yazar adayı doğduğu çevrenin, okulun, ailenin ve sosyal hayatın sunduğu dağarcıkla asla yetinmemesi gerektiğini bilmelidir. Cahit Zarifoğlu, kendisine “Ne okuyalım?” diye soran gençlere sözlük okumalarını tavsiye ederdi. Gerçekten de yeterince malzememiz olmadan başlayacağımız bir inşa faaliyeti camsız, balkonsuz, çatısız, derme çatma ve belki de ucube bir yapı ortaya koymamıza yol açabilir.

Tam bu noktada bir konuya açıklık getirmek gerekiyor. İyi bir üslubun izini tercüme eserlerde sürmek zordur. Tercüme, bir binayı tümüyle söküp bambaşka bir dilde, tarihte, kültürde ve coğrafyada yepyeni kurallarla inşa etmektir. Tercümeler bize mütercimim kültürel yetkinliği ve dil kabiliyeti ölçüsünce ışık bahşeder. Kaldı ki çeviri, kaynak dil ile hedef dil arasında yaşadığı yolculukta daima azalarak yol alır. Bir sürahi dolusu suyun bir bardağa boca edil-

mesi, çoğunun dökülüp saçılması; sanatsal tercüme faaliyetini özetler nitelikte bir betimlemedir.

Eserin özü mesabesinde olan üslup, çeviri yokuşunda ilk feda edilen değer olacaktır. Çünkü bir eserin doğduğu dildeki kelimelerine, söz dizimine, ahengine, fonetiğine, kayıp göndergelerine, kültürel kodlarına, müşterek dağarcığına, imge ve imalarına hedef dilde birebir karşılık bulmak neredeyse imkânsızdır. Bu, tıpkı konuşurken aklımıza bir türlü gelmeyen kelime yerine, vaziyeti kurtarsın diye onun yakınını kullanmaya benzer. Tercümelere dair gözden düşürücü ve biraz da insafsız bu ikazla, üslubun ne olduğuna dair de belli belirsiz bir fikir beyan etmiş olduk, yola buradan devam edelim.

Üslup İnsanın Kendisi midir?

Georges-Louis de Buffon'un “Üslup insanın ta kendisidir.” (Le style est l'homme meme.) sözü, Tanzimat Dönemi yazarlarımızdan Recaizade Mahmut Ekrem tarafından “Üslub-ı beyan aynıyle insan.” şeklinde dilimize çevrilmiştir. İyi bir üslup için kelime zenginliği tek başına yetmez. Üslup çok daha geniş bir tavrın, duruşun, yaklaşımın adıdır. Dil titizliğine riayet etmek, bir söyleyiş özgünlüğü bulmak, duyarlılıklar, dikkatler, tercihler hepsi birden üslubun mütemmim cüzüdür. Bu bakımdan üslup dildeki şatafata, betimlemelerdeki tumturağa indirgenemez. Halit Ziya Uşaklıgil üslubu süslü dilden ayırırken bir misal ve-

rir. Şık bir kadının mücevherlerinin, tacının, küpelerinin, yüzüklerinin o kadının üslubunu gerçek anlamda ifşa edecek şeyler olmadığını; bütün bunların olsa olsa onun zevkine delalet eden emareler olduğunu söyler. Bu göstergeler çoğu kez oyalayıcı ve hatta yanıltıcıdır. Kadının asıl üslubu yürüyüşünde, oturup kalkışında, davranışlarında, bütün bir yapısında tezahür eder. Onlardan edineceğimiz genel tesirle üslubu hakkında kati hükmü verebiliriz. Bu yaklaşımla o da “Üslub-ı beyan aynıyle insan.” nazariyesini onaylamış olur. Çünkü Uşaklıgil, üslubun fıtrata benzediğini; aynı olayı farklı yaratılıştaki iki yazarın anlatması arasındaki farkın, onlardaki üslubu ortaya çıkardığını kaydeder.¹

Truman Capote, kendisiyle yapılan bir söyleşide “Bir yazar üslup edinebilir mi?” sorusuna, “Hayır, insan uğraşarak gözünün rengini değiştirebilir mi? Aynı şekilde üsluba da bilinçle ulaşılabilirliğini sanmıyorum. Her şey bir yana üslup insanın ta kendisidir.”² der.

Bu yorumlar, üslubun değiştirilemez yanına vurgu yapması bakımından yazar adayı için can sıkıcıdır. Fakat hemen üzüntüye kapılmamalıyız. Çünkü üsluplarıyla maruf pek çok yazarın yoğun çalışmalarla bu hüneri elde ettiğine dair elimizde bilgiler var. Söz gelimi üslupçu bir yazar olarak bilinen Tolstoy’un *Savaş ve Barış*’ı yedi kere yazdığını, yine üslup düşkünü Flaubert’in yazdıklarını açık havada yüksek sesle okuyarak kulak imtihanına tabi tuttuğunu, tekrar tekrar düzelttiğini biliyoruz.

Hatta Flaubert’e atfedilen “doğru sözcük” teorisi, yani yazarın en isabetli sözcüğü seçme yükümlülüğü, onun bu yüksek sesle okuma deneyimlerine dayanır.

Öte yandan üslupla ilgili en veciz tanımı yapan İbn Haldun da “çalışarak elde edilen” bir yeteneğe işaret eder: “Üslup, zihinde ve hayalde beliren suretleri kelime ve terkip kalıplarına dökme tarzı, dokuma biçimi, onlardan özgün bir yapı oluşturma yöntemidir.”³

Karay’ın İncir Reçeli

İyi bir üslup elde etmenin yolu üslup sahibi yazarları okumaktan geçer. Modern Türk edebiyatında bu isimlerin başında Refik Halit Karay gelir. Gelin isterseniz onun üslupla ilgili düşüncelerine kulak verelim: “Üslubun birçok tarifini yaparlar. Ben bu tarifi teşbih yoluyla yapmayı tercih edeceğim: Mesela çilek reçeli kaynatacaksınız; kilerde şeker, mutfakta tencere, su ve ateş mevcuttur; çilekler de önünüzde hazır. Reçelin

nasıl yapılacağını evvelceden görmüş, öğrenmiş olmanız şartıyla işe başlarsınız; çilekleri saplarından ayırır, şekeri kaynatır, limon sıkarak sulandırır, meyveleri zamanında içine atar, kıvamında kaynatır, köpüğünü alır, soğutur, nihayet kavanoza koyarsınız. Reçel meydana çıkmıştır. Bu, ne fazla sulu, ne fazla lüzucetli, ne rengi bozuk, ne kokusu uçmuş değilse iyi bir reçel olmuş demektir. Fakat lezzetine, kokusuna, manzarasına bir başka güzellik, incelik, hususiyet ilave edebilirsiniz, insanı şöyle görür görmez, tadar tatmaz imrendirebildiniz ve hoşlandırabildinizse âlâsını yapmış olursunuz. Şu şartla ki çilek reçeli, bu reçel hakkında eskiden bildiklerimizden büsbütün ayrı, mefhuma aykırı bir manzara ve tat arz etmesin... Faraza rengi yeşil, tadı kekremesi, taneleri ezik, kokusu acayip olmasın. Malum ve mücerrep usule uygun bir şekilde hazırlanmış olmakla beraber orijinalitesi şekil ve lezzet değişikliğinde değil, nefaset şeffaflığında, berraklığında sezilsin. İşte üslubun tarifi bu misal sayesinde, kendi kendine meydana çıktı: Lisan bir kiler ve mutfaktır; yazı yazmak reçel kaynatma usulündeki kaidelere riayettir; reçel eserinizdir; fikir o reçeldeki hassadır. Peki, üslup nedir? Çilek sepetidir; reçelin lezzeti, manzarası, bilhassa tanelerinin seçme, iri, pürüzsüz, diri, iyi istifli olmasıdır. Sepetten seçiş, işte üslup... Rasgele, yaralı, bereli, ezik, geçkin, mayhoş olanları, yarı ayıklayarak kum, kir içinde şekere atıvermek... Bu üslupsuzluktur. Onun içindir ki üslubun teşbihsiz tarifi şudur: Bir muharirin fikrini anlatmak için lisanda mevcut vasıtalardan istifade ederken kaideye riayet şartıyla kelimeleri seçiş ve o lisanı ihtimamla kullanış tarzı.”⁴

Görüldüğü üzere Karay da üslubu bir özenin, bir titizliğin semeresi

olarak açıklıyor. Üslubun “disiplin” ve “kendini adamayı” gerektirdiğini söyleyen Edith Wharton da aynı kanaattedir. Dünyaca ünlü *Kurgu Sanatı* adlı eserinde, bu konudaki en iyi tanımlamanın Marcel Proust’un yazdığı *Kayıp Zamanın İzinde* adlı eserin ikinci cildinde yer aldığını ifade eder. Orada Proust, alışkanlıkların insanın sadece kişiliğini değil, yazarın da üslubunu belirlediğini savunur ve yazar adayı için bir tehlikenin altını çizer: “Çoğu zaman aşağı yukarı hoş giden bir şekilde düşüncelerini ifade etmekle yetinen yazar, kesin olarak yeteneğinin sınırlarını çizmiş olur ve asla bunun ötesine geçmez.” Wharton’a göre ifade konforu ve birtakım alışkanlıklar, yazara ayak bağı olabilir ve “düşüncenin dış sembolleri” olan sözcükleri isabetle seçip kullanmasını engeller.⁵

Şunu da unutmamak gerekir ki dil şakaya gelmez, insanı alaşağı eder. Dille sahici bir düzlemde kuracağımız ilişki bizi tüketilmekten, bitirmekten korur. Refik Halit Karay, Ahmet Hamdi Tanpınar, Oğuz Atay bu tüketim çağında bile hâlâ tükenmiyorsa bu, onlardaki hârikulade üsluptan ve dille kurdukları sahici ilişkiden kaynaklanmaktadır. Şayet dili hafife alır üslubu birtakım kelime oyunlarına hapsedersen dil bizim maskemizi hızlıca düşürür. Ingeborg Bachmann, “Kendisini yeni bir şeymiş gibi hissetsin diye dille oynayıp durursanız öcünü hemen alır ve foyanızı ortaya çıkarır.” der. Yeni bir üsluba ancak içinde yeni bir ruh barındırıyorsa sahip olabileceğimizin altını çizen Bachmann, üslup için elzem ahlaki titizliğin altını şu sözlerle çizer: “Dili iyi bildiğimizi iddia ederiz hepimiz, oysa yalnızca kullanırız onu; bir yazar ise kullanmaz. Dil ürkütür onu, yazar onu doğal kabul edemez, zaten edebiyattan önce dil vardır, hareketlidir, kullanılmak için vardır, ancak yazar

yararlanamaz ondan. Dil yazar için istediğini alabileceği bitip tükenmeyen bir malzeme deposu değildir, toplumsal bir nesne değildir, bütün insanlara ait paylaştırılmamış bir mal değildir. Yazarın dille yapmak istediği şeyler için henüz değerini ortaya koymamıştır dil; yazar, kendisine çizilmiş çerçeve içinde dilin işaretlerini saptamalı ve onları bir ritüel içinde yeniden canlandırmalı, dile, dille yaratılan sanat eseri dışında hiçbir yerde edinemeyeceği bir tavır vermelidir.”⁶

Büyük eserlere oradaki sözcükler sayesinde inanırız. O sözcüklerin ritmi bizi yakalar ve gerçeğe çok yakın bir evrenin içine çeker. Tabii üsluba üzerinde çalışılabilir bir yeti olarak bakmak ve yazar adaylarını bu davranışa davet etmek, yapay bir ameliyeye pirim vermek gibi yorumlanabilir. Bu konuda cevabı Llosa versin: “Edebiyat bütünüyle yapaydır ama büyük eserler bunu gizlemeyi becerirler, vasat eserlerse açık verip kendilerini belli ederler.”⁷

-
- 1 Halid Ziya Uşaklıgil, *Sanata Dair 1*, Haz. Eren Yavuz, Büyüyenay Yay., İstanbul: 2019, s. 169-171.
 - 2 Haz. Philip Gourevitch, *Yazarın Odası*, Çev. Öznür Ayman, İstanbul: Timaş Yay., İstanbul: 2009, s. 30.
 - 3 İsmail Durmuş, “Üslup”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 42, TDV, İstanbul: 2012, s. 383.
 - 4 Refik Halid Karay, *Tanıdıklarım*, İnkılap Kitabevi, İstanbul: 2009, s. 140-141.
 - 5 Edith Wharton, *Kurgu Sanatı*, Çev. Ayşe Işın Kirenci, Büyüyenay Yay., İstanbul: 2021, s. 41-42.
 - 6 Ingeborg Bachmann, *Frankfurt Dersleri*, Çev. İlknur Özdemir, Yapı Kredi Yay., İstanbul: 2020, s. 17-18.
 - 7 Mario Vargas Llosa, *Genç Bir Romancıya Mektuplar*, Çev. Emrah İmre, Can Yay., İstanbul: 2012, s. 43.

1 “Ömür dediğin...” diye başlayan cümleyi nasıl tamamlarsınız?

Ömür dediğin iyi bir hikâyeye sahip olmak, onu yaşamak, onun peşinde olmak, arkamızda anlatılmaya değecek iyi hikâyeler bırakmaktır.

2 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?

İğde çiçeği kokusu. Çiçek açmış bir iğde ağacının altından geçip gidemem. Çocukluğumda, ilk gençliğimde annem bir şekilde masamda hep iğde çiçekleri bulundururdu. Bunları ne kadar sevdiğimi bilirdi. O koku annemin kokusudur.

3 Şimdiki mesleğinizi yapmasaydınız ne yapmak isterdiniz?

Sadece yazarak geçimimi sağlayacak bir mesleğimin olmasını isterdim. Bir başka deyişle yazarlığın meslek olarak kabul edildiği bir dönemde yaşamak isterdim.

4 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?

Kitaplar yüzünden acı çeken, bütün kitapların kendisi için yazıldığını düşünen *Tutunamayanlar*’ın kahramanı Selim Işık ile bakışlarımız aynileşmişti. Adaletten, vicdan azabından beni yakalamış olmalı.

5 Hayatınızda “bu benim kırılma noktam” diyebileceğiniz bir ânınız?

Ortaokulda yazdığım bir kompozisyonumu beğenen Türkçe öğretmenimin sınıfta bu yazımı okuması.

6 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?

Binbir Gece Masalları’ndaki hikâyeye anlatıcılarını Şam’da, Bağdat’ta dinlemek isterdim.

7 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru...

Mevlana, *Mesnevi*’yi oturup kendisi mi yazmış yoksa Mevlana tarafından söylenmiş, Hüsameddin Çelebi tarafından kâğıda mı aktarılmıştır.

8 Kederlendiğinizde yaptığınız şey?

Yazmak. Hayat ancak kaybetmişlerin, yenilmişlerin diliyle tanımlanabilir. Çünkü ancak mağluplar hayatı kavrayabilir.

9 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?

Kibir. Kibir insanı kilitliyor, adım attırmıyor, nefes aldırıyor. Âdeta olduğu yere mühürlüyor.

10 Ruhunuzda iz bırakan biri?

Mevlana, Yunus Emre, Genceli Nizami...

11 En sevmediğiniz özelliğiniz?

Koşulsuz iyi niyetli olmam. Hayatta iki tür insan olduğunu düşünüyorum. Birincisi oyun kurucular ikincisi ise masumlar/kurbanlar. Oyun kurucular hayatta her şeyi bir plan, kurgu içerisinde yapar, her adımının on adım sonrasını hesap ederler. Masum insanlar ise her söylenene inanır, bir plan içinde davranmazlar. Kalplerinin sesini dinlerler. Ben çok kolay inanırım ne yazık ki...

12 Ruhunuz nereli?

Hep denizin olduğu yerler, Adalar; Büyükdalı...

13 Gözünüzü kapattığınızda duyduğunuz/duymak istediğiniz o ses?

Dalga sesi...

14 Geçerken gördükleriniz...

Yaşlandıkça yalnızlaşacağımızı bize kimse söylemedi.

15 Bir notunuz var mı?

Bir köşede sabit bekleyenler değil, kaybolmuşlar, kaybolmayı göze alanlar bulur hayatın tüm yitiğini...

KAÇAK KAT

HÜSEYİN AKIN

Üç katlı betonarme binanın çatısı kat olmayı bekliyor. Aslına bakarsanız ev bu hâliyle bulunduğu ve de olduğu yerden memnun. Hem böyle bir zamanda İstanbul'un Boğaz'a nazır bir semtinde sırtını ormana, yüzünü denize vermek az bir şey midir? Evin her katının dili olsa da konuşsa. Sami Çuhacı Almanya'da çoluk çocuğundan ayrı, işçi olarak geçirdiği uzun yıllar içinde kazandığı parayla yaptırmıştı bu evi. Almanya'dan izinli olarak İstanbul'a her gelişinde evin ya eksik bir tarafını tamamlar ya da eve yeni bir şeyler ilave edip öyle dönerdi. Elinde metre ile sabahdan akşama evin etrafını tekrar tekrar ölçer bütün gününü nalburla ev arasında geçirirdi.

Yirmi yıldır Almanya'da bir alışveriş merkezinin temizlik işlerinde çalışmaktaydı Sami Bey. "Ne iş yapıyorsun oralarda?" diye soranlara "çevre tanzim ve organizasyon işi" diye cevap verir ve her seferinde "Adamlar o kadar temiz ki sokaklarına yoğurt dök yala." diye eklemeyi de ihmal etmezdi.

Apartmanın kapısının üzerinde Arapça "Mülk Allah'ındır." yazısı ve onun da üzerinde "Çuhacıoğulları Apartmanı" levhası vardı. Her katı çift dairelerden oluşan apartmanın en üst kattaki karşılıklı iki dairesini büyük oğluna ve kendisine tahsis etmiş diğer daireleri ise kiraya vermişti.

Sami Bey'in diğer dairelerde dört kiracısı oturmaktaydı. Kiracılarıyla

ödeme günlerinin dışında hiç muhatap olmazdı. Aynı katta oturan büyük oğlu Celil'in dışındaki ondan beş yaş küçük oğlu Dilaver'in yanı sıra evli barklı üç kız evladı daha vardı. Sami Bey nedense en büyük oğlu Celil'in dışındaki diğer çocuklarına pek düşkün değildi. Kızlarını ise dış kapının mandalı mesabesinde gördüğünü hiç saklamazdı. Üç kız evlat, Çuhacıoğulları Apartmanı'nın giriş katından bir daireyi anne baba yadigârı olarak istemişlerdi de kızlarını söylediklerine pişman etmişti. Bir keresinde söz hak hukuktan açılmış, karısı Solmaz Hanım fırsat bu fırsat deyip "Efendi ne olurdu o girişteki daireyi kızlara verseydin de gönüllerini serinletseydin?" diye söylenmişti de bunun üzerine Sami Bey kendini şöyle savunmuştu:

"Hanım hanım! Sen apartmanın kapısının üzerindeki yazıyı okumaz mısın hiç? Okuma yazman yok mu?"

Kadın, kocasının Arapça levhayı kastettiğini zannederek "İyi ya işte!" demişti, "Mülk Allah'ındır, yazıyor o yazıda. Bu apartmanın da gerçek sahibi Allah'tır!"

Sami Bey karısının kendisini anlamadığı gibi bir de laf sokuşturmaya kalktığını düşünerek çok öfkelenmişti.

"Çuhacıoğulları yazısını görmez misin be kadın!" diye çıkmış, Solmaz Hanım anlamadığını ima

eder şekilde şaşkın şaşkın kocasının yüzüne bakarken Sami Bey o evlere şenlik savunmasını yapmıştı:

"Ne diyor o yazıda bak, Çuhacıoğulları mı diyor Çuhacıkızları mı? Bu apartman tabelası buraya süs olsun diye asılmadı. Çuhacıoğulları'nın yani Çuhacı ailesinin erkek evlatlarının apartmanıdır bu apartman. Kızları da araya katarak durduk yerde başıma iş çıkarma!"

Solmaz Hanım kocasına laf geçiremeyeceğini bildiği için fazla üzerine gitmez, başını hafifçe sağ omuz hizasına çevirip sadece kendi işiteceği bir tonla "Allah seni ıslah etsin!" demekle yetinirdi. Yatak odasının penceresinden, aşağıda kendi kendine sağı solu ölçüp biçerek yeni planlar kurmaya çalışan kocasını bir müddet seyrettikten sonra pencereyi kapatırken yine aynı duayı tekrarladı:

"Allah ıslah etsin seni!"

O sırada kapının önüne bir harç makinası, bir beton mikseri yanaştı. Çimento ve kum yüklü kamyonun üzerinden üç dört amele hızlıca atlayıp kamyondakileri kapının önüne yığdılar. Sağdan soldan komşular Sami Çuhacı'nın yine ne işler karıştırdığını merak etmiş olmalı ki perde aralığından evin önündeki çalışmaları izleyip çözmeye çalışıyorlardı. Belediye memuru Hamza Bey evin önündeki hareketliliği görüp sordu:

**Birlikte bakılan her
şey iki kat güzelleşir.**

“Hayrola Sami Bey, yine hummalı bir çalışma var sanki?”

Sami Bey “Tadilat tadilat!” diyerek geçiştirdi.

Aslında Sami Bey’in birkaç senedir Almanya’dan İstanbul’a izne geldiğinde yapmayı düşündüğü şey evin çatısını düzenleyip teraslı bir çatı katı yapmaktır. İmar izni ve ruhsat alamadığı için bir türlü bunu gerçekleştirememiştir. Sonra, komşu evlerin bir kısmının hem manzarasını kapatıyor hem de güneşini kesiyordu. Solmaz Hanım kocasına buna hakkının olmadığını kaç kez söylese de o kafasına koyduğundan vaz geçecek gibi değildi. Üstelik yapmayı düşündüğü teras katta kalmak gibi bir niyeti de yoktu. Bir tür güç denemesiydi yaptığı. Evin dili olsa ona yaptığı yanlış daha güzel anlatırdı. Belli ki evin dilinin olmamasının avantajından yararlanmaya çalışıyordu Sami Bey. Eve yük yükleyip bir de bu yükün büyük bir kısmını komşuların sırtına bindirdiğinde artık o evin kendisine huzur vermeyeceğini birisi anlatmalıydı ona, ama kim?

Sabahtan akşama kadar inşaat malzemeleri evin önüne yığılıyor, akşam hava kararmaya başladığında işçiler çatıya gizlice kat çıkmak için zamanla yarışıyorlardı. Hava karardığında nasıl olsa kimse gelip de “Siz burada kaçak kat mı çıkıyorsunuz?” diye soramazdı. Alt kattan üst kata seyyar kablolar çekilip aydınlatma sağlanıyordu. Uzun yıllar selatin camilerde imam hatiplik yapıp yeni emekli olan Saffet Hoca, Sami Bey’in en yakın komşusuydu. Her ne kadar Sami Bey onun yüzüne bile bakmayıp selamı

sabahı esirgese de Saffet Hoca’nın dairesi, balkonu balkonuna geçecek kadar ona yakındı. Bu teras katın çevredeki insanların manzarasına barikat teşkil ettiğinin herkes gibi o da farkındaydı. Şimdi, akşam akşam bu binadan o binaya laf yarıştırmak hiç uygun olmaz üstelik bir imam hatip emeklisi olarak kendisine hiç yakışmazdı. En iyisi inşaat mahalline gidip hazır Sami Bey de orada iken bu yanlışlığı kendisine lisan-ı hâl ile anlatmaktır. Saffet Hoca hırkasını sırtına alıp evinden çıktı. Çuhacıoğulları Apartmanı’nın dış kapısı sık sık inşaat malzemesi taşımak için gir çık yapıldığından açıktı. Bir çırpıda çatıya çıktı. Sami Bey usta ve kalfayı karşısına almış ayaküstü çok mühim bir şeyi açıklamaya çalışıyor gibiydi. “Aman ha!”, “Göreyim sizi!”, “Gerekirse sabaha kadar çalışın!”, “Bir durum olursa tadilat deyin.” ... gibi art arda verdiği direktiflerden teras katını bu gece bir oldubittiye getirmek istediği anlaşılıyordu. Saffet Hoca selam verir vermez Sami Bey’le konuştuğu usta ve kalfanın arasına doğru yürüdü. Tam Sami Bey’in önüne yarım metre mesafede durdu. Sami Bey yerini değiştirmeye davrandı ama bu kez Saffet Hoca oraya, tam karşısına, burun buruna gelecek şekilde dikildi. Bu hareket birkaç kez tekrarlandı. Sami Bey sonunda patlamıştı:

“Eeeeeeh yeter be adam! Ne istiyorsun? Ağzımın içine kadar giriyorsun, deli misin nesin!”

Saffet Hoca’nın sesi gayet sakindi:

“Yok azizim, hiçbir şey istemiyorum, sadece burnunun dibine heykelimi dikmek istiyorum o kadar!”

Usta ve kalfa şaşkınlıkla onları izliyordu. Saffet Hoca onlara döndü:

“Haksız mıyım arkadaşlar, siz söyleyin, ben heykelimi bu adamın burnunun dibine dikmek hakkına sahip değil miyim?”

Usta olan cevap verdi:

“Senin yaptığına bizim orada sırnaşmak ya da bulaşmak denir dayı!”

Saffet Hoca “Tamam öyleyse, gelin böyle.” diyerek Sami Bey’le usta ve kalfayı kendi evinin cephesine bakan tarafa doğru çağırdı. Yapılacak teras kat Saffet Hoca’nın balkonuna çok yakındı. Sadece onun değil bu o yöndeki bütün dairelerin görüntüsünü kesmeye yetiyordu bu teras kat. Saffet Hoca her birinin yüzüne teker teker bakarak sordu:

“Peki, bu ne oluyor şimdi? Kimin burnu kimin burnuna değiyormuş asıl şimdi görün!”

Sami Bey bir şey söyleyecek olduysa da cümleyi bir araya getiremediği için yarıda bırakıp susmak zorunda kaldı. İnşaat kalfası genç ilk defa konuştu:

“Belediyeden mi geliyorsunuz, zabıta mısınız?”

Saffet Hoca gülerek karşılık verdi:

“He ya zabıtayım, belediyeden geldim.”

İnşaat elemanları ev sahibi ile birlikte suçüstü yakalanmış gibi dümeni kırıp yandan yandan gidiyorlardı ki Saffet Hoca bir kez daha önlerinde durup gitmelerini engelledi.

İki biriketi yan yana hizalayıp üzerine oturdu. Sami Bey ve inşaat çalışanı iki genç adam da aynısını yaptı. Önce kendisini tanıttı Saffet Hoca. Hocalığından bahsetti. Az evvel manzarası kapanan daireyi emekliden eline geçen üç beş kuruşa üç beş kuruş daha katarak satın aldığını, bu dairede ve semtte yeni olduğunu söyledi. Seyyar kablo ve lambaları işaret edip “Belli ki bunlar sizi yeterince aydınlatamamış, biraz da benim söylediklerimle aydınlanın.” diyerek sözüne devam etti.

Bir muhabbet nişanesi olsun diye Saffet Hoca elini Sami Bey’in diz kapağına götürüp bir taraftan da gözlerinin içine doğru ısrarla bakmaya çalışıyordu. Bir tür, söyleyeceği şeylere alıcıları hazırlama yöntemiydi bu. Sami Bey’in bakışındaki ışıktan emin olduktan sonra kürsüdeymiş gibi kalbe işlercesine ağır ağır konuşmasını sürdürdü:

“Ümmeti olmakla iftihar ettiğimiz Peygamberimiz bize yaşamının düsturlarını kendi uygulaması ile öğretmiştir. Komşunun ışığını ve rüzgârını kesmemeyi biz onun mimari düsturlarından öğrendik. Komşunun ağacını kesmemeyi de birlikte yaşamının, komşu olmanın şiarları arasında gördük. Bana Yolun Oğlu derler. Asıl adım Hâdi. Gördüğüm insan ve tabiat manzaralarından hâlden hâle gezer dururum. Keşke güneşimizi kesen, balkonda çamaşırları çamaşırlarımıza değen komşuluklardan değil de niye görüşmüyoruz ve de selamlaşmıyoruz onu konuşsaydık. Dostlarım! Biliriz ki yakındaki komşu uzaktaki akrabadan evladır. Hem boşuna dememişler ‘Komşu komşunun külüne

muhtaçtır.’ diye. Kül deyip geçmeyin dostlarım, gün gelir yaranıza merhem olur. Bakın Peygamberimiz (s.a.s.) ne buyuruyor: ‘*Cebrail bana komşu hakkında o kadar çok tavsiyede bulundu ki ben (Allah Teâlâ) komşuyu komşuya mirasçı kılacak zannettim.*’

Yakından bakın dostlarım yakınlacaksınız. Yakındakine uzaktan bakarsanız uzaklaşırsınız. Mademki komşuluk sıhriyeti mirasçı olmaya ramak kalacak denli bir hukuku içeriyor, yarından tezi yok sizi ailece yemeğe, çaya davet ediyorum. Hem gökyüzüne, denize, ormana ve yeşillığe birlikte bakarız. Birlikte bakılan her şey iki kat güzelleşir.”

“Anladım.” dedi Sami Bey oturduğu yerden ayağa kalkarken.

Saffet Hoca merak edip sordu:

“Sami Beyciğim, anladığınızı bize anlatırsanız şeref yap oluruz.”

Sami Bey sanki yıllarca ezberinde olan şiirin anlamını yeni çözmüş gibi mırıldandı:

“Mal sahibi, mülk sahibi
Hani bunun ilk sahibi?
Mal da yalan mülk de yalan
Var biraz da sen oyalan!”

KEDİLERİN DİLİ

GÜVEN ADIGÜZEL

Odada her şeyi açıklayan kedidi.
Kedidir gece bile. Enine yürür.

Hulki Aktunç

MİNYATÖR NEVİN YAPICI YEŞİLYURT

Bakışsız bir kara kedi geçti yanından. Ardında en az birkaç yüzyıl. Kedilerde bir sır var. Arifler bunu bilir. Birlikte yaşadıkça perdesi ağır ağır açılan, alıştıkça kana karışan, unuttukça hatırlanan bir sır. Derin, ince, eski. Aslında pınhan değil, görene ayan bir sır. İnsan kediden öğrenir. İnsan kediye bakar, kedi insanı görür. Bu dünyadan değilmiş gibi. Ama aynı zamanda tam ortasında bir vazifede sanki. Hatta başköşesinde âlem-i salonun. Her şeyi anlamış da anlatmaya gönlü yok. Umursamazlık ve sezgi verilmiş onlara. Kusursuz dinginlikle öylece durabilmeyi, dünyaya bir derviş gibi bakabilmeyi ve herkese benzeyerek kendinin en uzağına düşeceğini kedilerden öğrenmenin bazı anlamları var. Her kedi özgün bir karaktere, şahsiyete ve kimliğe sahip. Buna inanmaya hazırız. Şunu kabul ederek başlamalıyız galiba; senin kedin yok, onun insan'ı var.

Kedi estetik ve zekâyı temsil eder. Yeryüzündeki ikameti böyle. Da Vinci'ye göre kedi bir başyapıttır. Temizliğe aşırı düşkün, zarafetle yürümekte usta, hep temkinli ve tembelliğe hayran. Kedi biraz da budur. Rahatlatır ve huzur verir. Miskin ve kendine göre. Kırılğan olmasa da yalanabilir. Zor yollardan geçmiştir.

Dokuz canlı olmasını mistik efsanelere değil kemik yapısına ve esnek omurgasına borçludur aslında. Yarı evcilleşince şehirde hayata tutunmanın yollarını öğrenmek zorunda kalmıştır; damlarda, ağaçlarda, çatılarda, trafikte her daim çevik bir yırtıcıdır, büyük kedilerin soyundan geldiğini hiç unutmadan yaşar. Kediden sirk hayvanı olmaz bu yüzden. Bilet alıp gösteriyi izlemeye gelir en fazla ve dalga geçer sahnedekilerle.

Kediler kayıtsızlar ama farkındalar. Patilerini sükûnetin içindeki harekete doğru kaldırırlar. Yemek için köleliği kabul etmemeleri doğalarının asaleti anlatır. Bir kedi çağırıldığı zaman değil canı istediği zaman gelir sevdiğinin yanına, başına buyruk özgürlüğünü hiçbir şeye değişmediği gibi karşılıksızdır eylemleri. Bilge Karasu "Kedi sevmek, kedinin, kendisini seven (kendisinin de sevdiği) kişi karşısındaki umursamaz bağımsızlığını baştan kabul etmek demektir." diyor. Yani Karasu'ya göre bir taraftan da kedi sevmek "O umursamaz bağımsızlığı, sırası gelince kendi de göstermek olanağını -çocukça bir haklılık duygusuyla- elinde tutmak demektir."

Kedilerin o meşhur nankörlükleri nereden peki? Nankörlükleri, köle-

miz değil dostumuz olma inatlarıyla ilgili, burası kesin. Kurallara uymayı reddetmeleriyle başlayıp sınırlarının ihlal edilmesine izin vermemelerine kadar uzanıyor mesele. Nihayetinde insanın onlarla kurduğu sahiplik ilişkisini tasvir eden bir şey bu. İnsanın hayvandan beklediği sadakatin tanımını ve bu bağlamdaki açmazını da içeriyor üstelik. Kim kimin sahibi?

Sonsuz Kediler Bahçesi

Dünyanın en güzel kedi mezarlığının Paris'te olduğunu biliyoruz. En elemleri mersiyeler kedilere yazılmıştır. Doğu'da en az bin yıldır kediler insanlarla birlikte aynı mekânlarda yaşıyor. Doğu'nun sokakları her zaman kedilerle süslüydü. Kedinin, yabancı özelliklerini kaybetmemiş evcil bir hayvan kimliği taşıması bize bir şeyler söylüyor. Hâlâ vahşi ve insana yakın, emrine amade değil ama onunla aynı mekânı paylaşmaya gönüllü. Zaten yıllar içinde insanın yamacına kendi özgür iradesiyle sokularak, fare ordularına karşı varlığıyla güven telkin edip asıl yerini bulmuştur. Pablo Neruda'nın "Kediye Türkü" şiirinde dediği gibi belki: "Ama kedi / kedi olmaktan başka bir şey istemez / her kedi katıksız kedidir."

**Kedilerde bir sır var.
Arifler bunu bilir.
Birlikte yaşadıkça
perdesi ağır ağır açılan,
alıştıkça kana karışan,
unuttuka hatırlanan bir
sır. Derin, ince, eski.**

Jules Verne'in kedilerin, yeryüzüne inmiş ruhlr olduğunu düşünüp bir kedinin bulutların üzerinde düşme- den yürüyebileceğine inandığını söy- lemesine hiç şaşırmamıştım mesela. Kedilerin, varlıklarını ispatlayan gizemleri ve her seferinde şaşırtan tavırları, bulutların üzerinde yürümelerine bile hayret etmemeyi mümkün kılıyor. Kedilerde bir sır var. Arifler bunu bilir. Üst damağın- da lekeleri olan o siyah-beyaz Habeş kedisinin, yani Müezza'nın, Pey- gamberimizin merhametiyle ulaştığı makam... Ya da Abdurrahman bin Sahr'ı Ebu Hureyre, Kedilerin Ba- bası yapan kader. Kedilerde bir sır var, tuhaf bakışlarında saklı duran. Arifler bunu bilir. Ve elbette; *hubbül hırratı minel iman*.

Suskun bilge, minik kaplan, sır kâtibi, tüylü melek, evlerdeki gizli ajan, bir tatlı huzur, mırılama korosu şefi, uykulu anarşist. Kedi. Aşıkâr olsa da sırrı ebedî. Howard Phillips Lovecraft, *Ulthar'ın Kedileri*'nde şunu anlatıyor: "Denir ki; Skai Nehri'nin ötesinde uzanan Ulthar'da kimsenin bir kediyi öldüremeyeceği söylenir; ateşin önüne uzanmış mırıldanan kediye gözümü dikip bakarken doğrusu buna inanabilirim. Çünkü kedi gizemlidir ve insanın anlayama- yacağı tuhaf şeylere yakındır. O, eski Mısır'ın ruhudur ve Mereio ile Op- hir'deki unutulmuş kentlerin masal- larının taşıyıcısıdır. Balta girmemiş ormanların efendilerinin akrabası, (...) Afrika sırlarının mirasçısıdır.

Sfenks onun kuzenidir ve kedi onun dilini konuşur; ama Sfenks'ten daha kadimdir, onun unuttuklarını da hatırlar."

Bakışsız bir kara kedi geçti yanı- dan. Ardında en az birkaç yüzyıl. Kedilerde bir sır var. Arifler bunu bilir.

"SEN Kİ GÜZELLİĞİ HEP YALINLARDA ARADIN"

s ü m e y y e ö z g e n

*Açar pişmanlıklarla nice çiçek
Gizemli ve hoş kokular saçarak,
Orada, o derin yalnızlıklarda.
C. Baudelaire*

Gökyüzünde açtığı kızıl yaralarla biten saltanatı ve sessiz bir dilde batışı güneşin. Kana bulanmış göğün derinliğinde zevkle boğulması bakışların. Akşamın inişi sonra. İçte işleyen gün bitimleri. Kızıldan karaya dönüşü ufkun. Göğün perde-lerinin kapanışı. Gün batımı kızıl-lığının, üzerine düşen lambaların ışıyla lekelenişi. Kokuların ve ses-lerin akşamın karanlığında hüznünlü bir vals gibi büyüleyici dönüşü. Kuşların ağaçlara tüneyişi, perva-nelerin bir eve sığınmak ister gibi sahte ışıklara dönüşü, karıncaların sürüler hâlinde yuvalarına koşturuşu telaşla. Toprağın üzerinde bıraktığı ıslak izlerle ağır ağır ilerleyen bir salyangozun başını telaşsızca kabu-ğuna çekişi. Ansızın çöken karanlığa ve o tuhaf saatlerde evine koşturan her şeye inat durup, zamana ve mekâna meydan okur gibi sakince, hayatı boyunca sırtında taşıdığı kabuğuna sığınmış bir salyangozun, o destansı evine çekilişi. Sessizlik sonra. Yürek yakan yalnızlık. Ruhu kimsesiz bir ozanın, yapayalnız, billur kayalıklardan beyninin ve yü-reğinin uçurumlarına cesurca eğilişi. Kalbinde daima savaşılan karmaşık duygularla gecenin içinde belirışı bir ozanın. Ve bir çukur gibi derinleşen gecenin içinde zehirli bir çiçek gibi açılması ve ışıması zihnin. Orada, o derin yalnızlıklarda, gizemli ve hoş kokular saçarak açan yeryüzünün en yalnız çiçeği gibi. Gözleri uçuruma

dalmaya korkmayanlar için ondan bahsedeceğim şimdi, yeryüzünün pişmanlıklarla açan en yalnız çiçe-ğinden; Charles Baudelaire'den.

Elem ve ıstırap şairi Baudelaire. İnsan acısının o büyük ressamı. Kahramanlarıyla, atmosferiyle, ifade biçimleriyle, renkleriyle bütün eserlerinden süzülen o dinmeyen, tuhaf, yoğun melankoli ve acı. Geride, derin ve yası bir ezgi gibi dönüp duran ama kasvetli bir ışığın yansımasıyla şiirlerinde parlayıveren acı. Salt acı değil manevi acı bu. Ve yüreğimizi kâğıt gibi buruşturan bu acı ona göre tek soyluluğumuzdur: "...şükürler olsun Tanrım, / Acıyı verdin bize, en iyi ilaç olan, / O acı ki en güzel cevherdir, inanırım,"

Baudelaire. Kendi tabiriyle, tek bir pembe, kıvançlı ışığın sızmadığı, henüz keşfedilmemiş hüznü ma-ğaralarındaki yoğun karanlıklarda resim yapmaya mahkûm edilen ressam. Çatlak bir ses, kutsal uyum-ları bozan. Hem yara hem bıçak, hem tokat hem yanak, hem cellat hem kurban; gülümsemeyi bilmeyen ama sonsuz gülüşü bekleyen terk edilmişlerden biri. Daha çocukken kalbimde birbirine karşı iki duy-gunun bulunduğunu fark ettim; yaşamaktan tiksinti, yaşamaya dair aşırı sevgi, diyen Baudelaire'in ruhu bütün zıtlıkların aynı anda uyuyup uyandığı bir beşiktir. Dışarıya karşı

daima asi, cesur ve tutkulu ozan, en büyük mücadeleyi kendi kafatasının kubbesi altında, beyninin dar ve gizemli laboratuvarında meydana gelen zıtlıkların çatışmasında verir. *Kötülük Çiçekleri* onun ruhundaki zıtlıkların savaşının tam bir tablosu gibidir.

Baudelaire'in *Kötülük Çiçekleri*, ana bulvarların lambalarla aydınlatıl-dığı, neon ışıklarının doğduğu, 19. yüzyıl Paris'inin ışıkları altında açar. Ekonomik alanda olduğu kadar sosyal ve toplumsal alanda da köklü değişiklikleri beraberinde getiren Sanayi Devrimi sonrası, yurtlarını terk ederek akın akın göç eden kala-balıkların oluşmasına öncülük ettiği, ortak yaşamın paylaşıldığı modern kentlerin, metropollerin belki de ilki olan Paris. Bu kalabalıkların ev-lerden sokaklara, gündüzden geceye doğru kaymaya başlayan hayatları-nın modern kentlere kazandırdığı karmaşa ve kaos dolu kimliğin belki de ilk sahibi olan Paris. Ve bu ışık şehrinde materyalizmin sarhoşlu-ğuyla şiirsellikten ve hislerden uzak hatta habersiz insanlar. Sadece yaşam mücadelesini sürdürebilme çabasının, hayata katlanıyor olma-nın yol açtığı yorgunluk. Ruhların yılgınlık, bıkkınlık, çöküntü ve sıkıntı içinde içine düştüğü varo-luşsal krizler ve kendine yabancılaş-ma. Yeni etiketiyle ortaya sürülen her şeyin aslında eskinin kötü bir

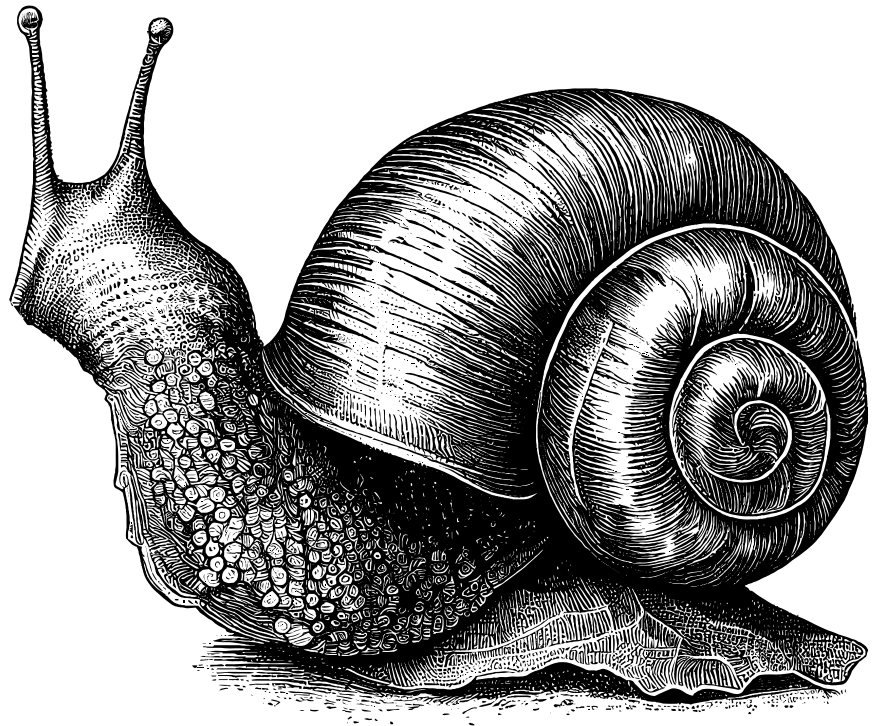
tekrarı oluşu, yeninin iflası... Tam bir modern zaman cehennemi olan Paris... Bu cehennemin içine doğan, onu fark eden ve bu cehennemi açmak isteyen Baudelaire'in çabasının ilk ürünüdür *Kötülük iekleri*.

Bir kentli olarak Baudelaire, modern şiirin yolunu açan bu başyapıtında, sanatta, o güne kadar doğa betimlemesinde aranan güzelliğin izini doğada değil çağın kaçınılmaz gerçeği olan modern kent yaşamının içinde arar. Çünkü ona göre her çağın her halkın ahlaki değerleriyle, modasıyla kendi güzellik algısına gebe oluşu gibi modern ağ da kendi güzellik algısını beraberinde getirmiştir. Modern güzel tam olarak bu atmosferde, kentte tezahür eder ona göre. Modern sanatın sahnesi de bu yüzden hakiki olan doğa değil yapay olan kenttir. Uzakta, yalnız başına büyüme cesareti gösterebilen bir ağacın budandığı, özgürce uzayan dalların yontulduğu, trplendiği, tektipleşmenin dayatıldığı görünmeyen ama daima arka planda işleyen bu devasa dişlilerin döndüğü sistem içinde yaşamak zorunda kalmış herkes Baudelaire'e göre birer "kahraman"dır. Çünkü modern kentte barınmaya çalışmanın glad-yatrlerin savaşından farkı yoktur. Çünkü modern insan, korunma ve var olabilme çabasından ziyade etrafını çevrelemiş bütün tehditlerle, görünmeyen düşmanlarla, dahası insan kalabalığıyla daima mücadele etmek zorunda olan bir savaşçıdır. Tam da bu yüzden modern sanatın kahramanları artık "kötü" ve "irkin"dir. Dilenciler, avareler, aylaklar, serkeşler, kenar mahalleliler, köksüz hayatlarıyla yeraltı müdavimleri, dş kırıklığına uğramış mutsuz, kırıgın yürekler, köşelerinde iniltiyle hırıldayan ruhlar, zayıf, kmş,

hazin olan ne ve kim varsa... Onlar, Baudelaire'in sanatının kahramanları, onlar Kötülüğün iekleri'dir. "şiirin iekli bahçelerini çoktandır blşmş ünlü şairler. Güzelliği kötü'den damıtmak eğlenceli ve güç olduğu kadar da hoş bir çaba göründü bana."2" diyen Baudelaire için sanatta irkinliklerde güzeli aramaktır. Sanat, modern kentlerde kaynayan kötülükten ve çirkinlikten güzellik damıtmayı başarmaya çalışmaktır. Onun kötülüğe yönelişi bilinçlidir ve kötülük bir amaç değil arındırılmış güzelliğe ulaşmak; görünenlerin yüzeyindeki tabakadan soyutlanıp onların içinde taşıdığı mutlak unsura ulaşmak, geçici olandan ebedi olanı damıtmak için bir araçtır. Baudelaire, modern şiirin yolunu açan *Kötülük iekleri*'nde de moda adı altında tekrar eden geçici ve sınırlı olanın içindeki şiirseli ve sonsuzu keşfetmeyi dener. Bu yüzden çirkin olana karşı her zaman şekatlidir. Çünkü bakmayı bilenler için "plklerden dualar, gözyaşları yayılır"; çünkü güneşin doğuşuyla geceyi aydınlatması gibi, kente indiğinde, iğrenliklerin

içindeki güzeli damıtarak onları soylulaştıran, ozanın görmeyi bilen bakışlarıdır: "Baktığı nesneleri güzel kılan aynalar: / Gözlerim var, aydınlık, kocaman gözlerim var!"3

Derin aynalar gibi gördüğü her şeyi içine hapseden, meraklı ve belirsizliğe a gözleriyle Baudelaire, kaos ve karmaşa dolu metropol içinde tam bir flâneur'dr.. Fransızcada avare, gezinen anlamına gelen ve kaosun içinde kendini inşa eden kentli insan profili flâneur'den *Modern Hayatın Ressamı* kitabında ilk kez bahseden de yine Baudelaire'dir. Gözleri fal taşı gibi açık, kulağı tetikte, dehasının kaynağı merak olan flâneur; kenti en ücra köşeleri-ne kadar arşınlayan modern hayat seyyahı, daima hareket hâlinde bir kent gezgini, bir aylaklık ve avarelik sanatkrı. Kalabalıklar onun evidir, "Nasıl ki kuş havada, balık suda yaşarsa o da kalabalıklarda yaşar. Aşkı, işi, gücü kalabalıklardır."4 Yeni mimarileriyle, pasajlarıyla, gece hayatını aydınlatan ışıklarıyla, göz kamaştırıcı yeni yaşamın ihtiyaşından

etkilenen insanların algılarını, ilişkilerini yeniden düzenleyen modern kent içerisinde o, çemberin dışına çıkıp müthiş bir merakla gözlem yapan, olanı biteni çözümleyen, telaşla bir yerlere koşturan kalabalıkların gizlediği izleri süren, kimliğini gizleyerek her yerde dolaşmanın tadını çıkaran bir prenstir. Flâneur'un evi sokaklardır. Evden uzak kalmak ama her yerde evinde hissetmek onun en küçük zevklerinden biridir. Dostoyevski'nin bir romanında bahsettiği gibi o, hem ev hem hayvan olan, evini sırtında taşıyan bir salyangoza benzer. İsteddiği an içine çekildiği sırtındaki kabukla sokaklarda, pasajlarda, arka mahallelerde daima arayış hâlinindedir. Onun aradığı şey aslında en çok da kendi hakikatine ulaşmak, yaşamı ve kendi varlığını çözümlemektir. Kalabalıkların içindeki yalnız ve düşünen bu gezgin adam, kendi kişiliğini kaybetmeden "Bir gövde arayan o eşsiz ruhlar gibi, dilediğinde dilediği insanın kişiliğine girer."⁵ Her yere, herkese uyum sağlayan, vatani olmayan bir dünya insanıdır o.

Aylaklık onun modern çağın öğüten düzenine başkaldırı şeklidir. Devasa bir makine gibi işleyen kent yaşamı içinde bir dişli olmaya mecbur bırakılmaya, biçimlendirilmeye, tektipleştirilmeye karşı kendini aylaklığıyla korur. Her yeri evi sayarak, evini sırtında gezdirerek yerleşik düzeni kırmaya çalışır. Durmadan ilerleyen mekanik saatlerin, hayatları esir alan mesailerin yergisini bütün zamanını serbest bırakarak yapar; çünkü ancak böyle bir ortamda güzelleşirdi yaşam; evet, zamanın daha yavaş işleyip daha çok düşünce içerdiği yerde.⁶ Onun aylaklığı daima düşünsel bir üretime gebe- dir ve ona göre, insanın aylaklıkla

kazandığı şey çalışmakla kazanabileceğinden çok daha değerlidir. Bu yüzden Baudelaire'e göre dünyadaki birçok dâhi, hakiki bir flâneur'dür: "Gözlemci, filozof ya da flâneur, adına ne dersiniz deyin, bu sanatçıyı, ebedî veya en azından daha kalıcı şeylerle ilgilenen, kahramanca veya dinsel konuları resmeden bir ressam için kullanamayacağınız bir sıfatla tanımlamak zorunda kalacağınız kesindir. Kimi zaman şairdir, sıklıkla romancıya ya da meselciye yaklaşır; geçmekte olan anın, o anın barındırdığı bütün sonsuzluk unsurlarının ressamıdır o. Her ülke hem zevkinde hem de şanında payı olan bu kişilerden birkaçını mutlaka yetiştirmiştir."⁷ Bir insan sarrafıdır flâneur. Bu yüzden modern hayatın kahramanlarını o seçer. Kahramanları, aynı zamanda yoldaşları olur. Baudelaire bu yönüyle tam bir flâneur'dür. Hep bir bilinmezin peşinde olduğu için, öteki'lerin gözünde daima bir yabancı olarak kalan flâneur...

İlk modern kenti ve kültürü imgeleleriyle hatırladığımız, bugün modernin tarihine yolculuk yapanların pusulası ve hakkında en çok kitap yazılan şair olan ama yaşarken en yakın dostları tarafından bile anlaşılamayan hatta *Kötülük Çiçekleri*'nden sonra daha da dışlanan, çevresinde korkunç bir sessizlik ağı örülen bu büyük deha, şiir kitabına hazırladığı ön sözde korkunç bir umutsuzluk içinde, gelecekteki okurlarına şöyle seslenir: "...dışlanması gereken biri olmadığımı, kimilerine kendimi sevdirebildiğimi, şu an adını anımsamadığım basılı bir paçavranın tersini ileri sürmesine rağmen, yüzümün korkunç çirkinliğini yüreğimin belki de taşımadığını yansız bir okurun bilmesi için..."⁸

Ama yine de Baudelaire, bulutlardan toprağa sürgün ozan, gökyüzünden yere indiğinde kanatlarını taşıyamayan bir albatros gibi ağır, dev kanatlarını toplayarak aşağılara iner ve alaycı gözlerle rağmen, yürümesine engel olan kanatlarını sürüyerek sanatının yuvasını, metropolün kalabalıklarının devinimi ve düş gücünü harekete geçiren modern kaosun içindeki çirkinliklerin içine örer. Bunu, sanatçıyı benzettiği, anlaşılmadığı için alaya alınan albatros kuşu gibi yalnızlaşmak, dışlanmak ve alay edilmek pahasına yapar ve okuyucusuna çağlar öncesi- inden seslenir: "...gözlerin, / Uçuruma dalmayı biliyorsa, / Oku, beni sevmeyi öğrenirsin."⁹

1 Charles Baudelaire, *Kötülük Çiçekleri*, Çev. Erdoğan Alkan, Varlık Yay., İstanbul: 2016, s. 20.

2 Charles Baudelaire, *a.g.e.*, s. 327.

3 Charles Baudelaire, *a.g.e.*, s. 42.

4 Charles Baudelaire, *Modern Hayatın Ressamı*, Çev. Ali Berktaş, İletişim Yay. İstanbul: 2021, s. 210.

5 Charles Baudelaire, *Paris Sıkıntısı*, Çev. Erdoğan Alkan, Cumhuriyet Yay., İstanbul: 2001, s. 47.

6 Charles Baudelaire, *a.g.e.*, s. 64.

7 Charles Baudelaire, *Modern Hayatın Ressamı*, Çev. Ali Berktaş, İletişim Yay. İstanbul: 2021, s. 204.

8 Charles Baudelaire, *Kötülük Çiçekleri*, Çev. Erdoğan Alkan, Varlık Yay., İstanbul: 2016, s. 330.

9 Charles Baudelaire, *a.g.e.*, s. 302.

BİR YAZI BİR ÇİZİ

İLLÜSTRASYON NURAY YÜKSEL

“Evet, yalnızca bir gezgin, yeryüzünde bir yolcuyum ben! Ya sizler, daha önemli şeylerle mi meşgulsünüz?”

Goethe

“İslam’ın mitolojisi değil Müslümanların, Müslüman kültürlerin mitolojisi vardır.”

GÖNÜL YONAR

@yonargonul @gonulyonar

SÖYLEŞİ
SELMA MAŞLAK

Babaanneler evin en sakin ve huzur veren yerinde otururlar. Her şeye dair bir sözleri bir hikâyeleri vardır. Genellikle ilk sözü de son sözü de onlar söyler, lafı gediğine koyarlar. Atadır, anadır babaanne. Sözü ebediyete uzanır, atasözü olur. Geçmişin taşıyıcısı, geleceğin habercisi...

Gönül Yonar, mitleri, evimizin bir köşesinde oturup duran, bir devinim hâlinde hikâyeler üreten bu babaannelere benzetir ve şöyle der: “Mitler, kulak kabartırken duyduğumuz evin kadim hikâye anlatıcısının, babaannemizin sesidir.”

Şüphesiz, insanoğlunun mitlerle serüveni babaannelerimizle aramızdaki ilişki kadar düz ve doğrusal değildir. Bu ilgi çekici konunun devamını kendisinden dinleyelim.

Gönül Hanım, dikkatlerimizi kendi köklerimize yönelttiniz. Mitolojinin yalnızca Yunan ve Roma'ya ait olmadığını, insanlığın ortak hikâyesine dair harikulade ve zengin bir Doğu'nun tekrar keşfedilmeyi beklediğini gösterdiniz bize. O nedenle söyleşimize size teşekkür ederek ve bu alandaki çalışmalarınızın bereketlenmesini dileyerek başlıyorum. İsterseniz, önce "mit" in ne demek olduğunu ve neleri kapsadığını konuşalım.

Teşekkür ederim. Mitoloji dediğimiz zaman sadece Yunan'ın anlaşıldığına ilişkin yaygın bir kanı var. Alanın çalışanlarının da bildiği gibi Yunan mitolojisi, Fransız Aydınlanması'nın çok erken bir işareti olarak bütün Doğu toplumlarının tarih öncesine dair sözlü kültürünü görünmez kılmıştır. Daha sonra gelen Aydınlanma'nın bütün aparatları bunu destekledi ve tek kültürlü bir bakışın hâkim olacağı global bir mitik dünya inşa ettiler. Ama tabii Batı pozitivizmi bunu böyle inşa etti diye bizim de bunu böyle kabul etmemiz beklenemez.

Mit dediğimiz zaman öncelikle kimlerden ve hangi zamandan bahsedildiği önemli. Kimin, neyin, hangi zamanın belirtildiğini bilebilmemiz için böyle bir genel tanıma ihtiyaç duyuyoruz. Genel tanımda tarih öncesi, yazı öncesi insanlık tarihi ve o dönemin insanları var. Bu ayrıntıyı çok net afiş hâline getirmek bizi büyük bir karmaşadan kurtaracaktır. Burada şunu da belirtelim: Mit, tarih öncesi, yazı öncesi toplumlara ilişkin bilginin tümüdür dediğimiz zaman, bu toplulukların "ilkel" değil "ilk-el" olduğunu bilmemiz gerek.

Türk Edebiyatında Fantastiğin Kökenleri adlı kitabınızda şöyle bir cümle var: "Kaybettiğimiz bir boyut yüzünden, ilkel insan

yaşamına dair olağanüstünün onlar açısından nasıl olağan şekilde algılandığı anlaşılamamaktır." Kaybettiğimiz o boyutun ne olduğundan ve "olağanüstünün olağanlığı"ndan bahsedebilir miyiz biraz.

Bu sorunuz çok önemli. Zira geçmişte yaşamış ve bizim anladığımız anlamda herhangi bir iz bırakmamış insanların dünyasına dair bir yığın söylence ile karşı karşıyayız. Mitik dönemin insanları için her şey "olağan"ın kendisiydi. Fakat şimdi, elle tutulmayan gözle görülmeyen şeyleri bir yere koyduğumuz bir dolabımız var. Ben buna "olağanın atık dolabı" diyorum. Olağan, normal, genelgeçer dediğimiz olgu, kendisinin dışında konumlandığı şeyleri bu atık dolabına doldurmuş, üzerine de olağan-üstü/dışı etiketini yapıştırmış. Olağanın sınırlarında duran insanın bu dolabın önünde işi yok tabii. Ama kaybettiğimiz şey tam da bu dolabın içinde. Çünkü metafizik dediğimiz ya da soyut, elle tutulmayan, gözle görülmeyen tüm olgular "olağan"ın kabul etmediği ve bir yere "tıktığı" bilgi türü.

Doğa, insan, Tanrı üçgenindeki muazzam dengenin arkaik dönemlerde çok daha iyi korunduğunu ve gözetildiğini görüyoruz. İnsanın doğaya müdahalesi arttıkça Tanrısal alanla ilişkisi de aynı oranda yaranıyor. Ve dengenin kaybı anlamına gelen bu dezenformasyon artarak devam ediyor. Bu durum nereye kadar gider sizce? Hikâyenin sonu geliyor mu?

Enteresan bir şekilde hikâyenin bir sonu olduğunu mitler bize söylüyor. Mutlaka bir son var, diyor bütün mitler. Ama temelde doğa-Tanrı-insan dengesi sarsılmış durumda. Bu dengenin bireysel olarak değil toplumlar ölçeğinde sarsıldığını söylemeliyiz. Bu üçlü dengenin yüz-

yıllar önce değişmeye başladığını söylemek gerekir. Günümüze ilişkin bir başlangıcı yok ama sürdürülmesi günümüzle, bizle ilişkili elbette.

Bazı hikâyeler var ki farklı zaman dilimlerinde bütün mitlerin, bütün uygarlıkların ya da dinlerin konusu olmuş. Belki de bunların en dikkat çeken tufan hadisesi. İnsanlığın ortak bir hafızası mı söz konusu Gönül Hanım? Neler söylemek istersiniz bu konuda?

Verdiğiniz tufan örneği bütün bir insanlığın ortak hafızaya sahip olduğunu gösteren en yaygın ve önemli örnek. Deniz ya da büyük su kütlelerinin olmadığı uygarlıklarda bile bir tufan mitiyle karşılaşırız. Burada iki önemli nokta var. Birincisi, bilim adamlarının kültürel göç dediği olgu. Buna göre insanlık belli bir ya da birkaç coğrafyada başlamış ve çeşitli nedenlerden dolayı yapılmış olan göçlerle kültürler yayılmıştır. İnsanlık tarihinde böyle bir kesitin olması oldukça

doğal. Tarihî devirlerde bile insan toplulukları kuraklık, iklim koşulları, doğal afetler gibi birçok nedenle yer değiştiriyor. Yer değiştirme esnasında eski ve yeni kültür arasında kültürel akışkanlık inançlara yansıyor ve böylece sürekli akan bir kültürel etkileşim söz konusu oluyor. Diğer bir görüş ise modern analitik psikolojinin alanına giren daha kalıtsala dayalı bir neden olarak karşımıza çıkar. Bu görüşe göre insanlık, ilk insan yaratıldığı zaman kendisine verilmiş birtakım "özellikler" ile yeryüzüne gönderilmiştir. Her insan bu ilk özellikleri nesilden nesile taşır. Arketipler, ilk insana verilmiş temel davranış kalıpları olarak nesilden nesile insanlara geçerler ve insanlar ortak bir hafızayı bu yolla sürdürürler. Hem bu görüşe hem de kültürel göç olgusuna bakarsak mitlerin de insanlar gibi taşındığını, karşılaştıkları kültürlerde, farklı coğrafyalarda birbirine benzer versiyonlar ürettiğini söylemek mümkündür.

Az evvel de konuştuğumuz gibi mitoloji deyince akla ekseriyetle Yunan ve Roma geliyor. Sanki Yunan ve Roma'dan önce uygarlık izleri hiç var olmamış ya da evrensel miras içinde Doğu'nun yeri yokmuş gibi! Peki, Gönül Hanım, Nasreddin Hoca gibi soracak olursak, bunda Doğulunun hiç mi suçu yok?

Sorunuz bu alanla ilgilenmemin temel motivasyonunu oluşturuyor. Sömürgecilik, XV. yüzyılda Portekizli denizci taifesiyle başlayan bir olgu değil. Martin Bernal Black Athena adlı kitabında -dilemize Kara Athena şeklinde çevrildi- bu etkileşimin hikâyesini bütün veçheleriyle anlatır. Rahmetli Mehmet Aydın, Osmanlı ekonomisi hakkında kaleme aldığı makalelerinin toplandığı çığır açıcı kitabında Osmanlı'nın Batı'yı "bilerek" görmezden geldiğini, coğrafi keşiflere bilinçli olarak "seyirci" kaldığını, bunu "bile isteye" bir tavır olarak tercih ettiğini söyler. Çünkü, der Mehmet Hoca, Osmanlı, Batı'nın kapitalist

düşüncesine hiçbir zaman sahip olmak istemedi. Bu husus birçok alan için geçerli. Bilinçli bir reddediş söz konusu. Ama öte yandan, içeri giren bir hırsız da var ve Nasreddin Hoca ister istemez içeridekini işaret etmek durumunda. Fakat şahsen, içeridekine "Hırsız eve girerken senin hiç mi suçun yok?" diye sormanın içeridekine haksızlık olduğuna inanan taraftayım. Evet, içeri giren bir hırsız var, bu inkâr edilemez. Fakat hırsız, girmeden önce evin dört bir yanını uyutucu, bilinci yok edici, oyalayıcı, baskılayıcı her türlü teçhizatla donatmış, üstelik içeriye sürekli boğucu bir hava püskürtüyor ise içerideki ne yapsın? Fazla dramatize etmek istemem ama iki kültürün karşılaşma duraklarına baktığımızda, kapıyı çalanın çok baskın cüretkârlığını iyi okumamız lazım.

İslam ve mitoloji konusunda referans verebileceğim Ahmet Yaşar Ocak Hoca'nın *Milel ve Nihal*'de yayımlanmış harika bir makalesi var. İlgilenenler bulup okuduklarında şunu görecekler ki İslam, tek tanrılı din olarak bir mitoloji (sözlü kültür) üretmez. Fakat var olan mitik bir kültürel doneyi de kendi mesajının bağlamıyla eşleştirildiğinde dile getirmekten çekinmez. Çünkü İslam, önceki toplumların inanışları, düşünceleri, kültürleri ile bir şekilde temas kurar.

Öte yandan, İslam'ın yayılış sürecine baktığımızda, fethedilen her toprak parçasında farklı kültürel ve dinî zemini olan insanlarla karşılaşıldığını görüyoruz. Bu insanlara yaklaşım şekli, tek olan ilah'ı kabul etme ve onun gönderdiği Resûl'ü onaylama şartına bağlı. Bunun dışındaki hususlar için bir ön kabul var ama uygulama hâlâ eski geleneğin izleri üzerinden yürüyor. İslam burada baskı yapmıyor çünkü organizmanın bir anda değişmesi imkânsız. Tam da bu geçiş süreçlerinde İslam'ın kurallarıyla yeni Müslüman olmuş

“

Dünya aşksız, aşk Doğu'suz, Doğu fantastiksiz olmaz.

insanların kültürleri bir karşılaşma hattı oluştururken etkilenimler söz konusu olacaktır. Bu karşılaşma neticesinde İslam kültürü içinde devasa bir Hızır kültü oluştuğunu görmekteyiz. Senkritik yapı o kadar doğal gerçekleşmiş ki bir baskı yok, kendiliğinden organik bir değişim... Bu nedenle İslam'ın mitolojisi değil Müslümanların, Müslüman kültürlerin mitolojisi vardır. Mitoloji Müslümanların farklı kültürler arasındaki geçişkenliğinin tarihini bize verecektir, bunu unutmamak lazım.

İnanç ile edebiyat arasındaki bağlantıdan konuşalım istiyorum biraz da. Özellikle son zamanlarda modernitenin akılcılığından yavaş yavaş uzaklaşmaya başlayan Batı, inancın sanata güç kattığını fark etti. Bu farkındalıkta Doğu anlatılarının yeri nedir? *Binbir Gece Masalları*, *Şehname*, *Hüsn-ü Aşk*, *Mantıku't-Tayr* Batı edebiyatını nasıl etkilemiştir?

İnanç ve edebiyat, denilebilir ki mitolojik devirlerden bu yana hep yan yana olmuştur, olmak zorundadır. En sert, realist ya da profan bir metnin bile bir inanç taşıdığı söylenebilir. Hele Batı'da inanç ile edebiyatı, özellikle mitler söz konusu olduğunda, birbirinden ayırabilmek mümkün değildir. Batı'da bu durum yani inanç ve edebiyat denkliği, kanımca hiç yok olmamıştır. Mitler de tıpkı inançlar gibi edebiyat için zengin malzeme kaynağı oldukları için edebiyatla hep iç içe bir yapı söz konusudur. Zira sanatçı, eserini inşa ederken kullandığı imge ve semboller bu iki alandan alır. Biz, sanatçının eserindeki semboller ve imgeler üzerinden inançlara ve mitlere gideriz. Bu yönüyle Batı edebiyatının temelinde mitolojinin olduğunu görmemiz lazım. Zaten Yunan sanatının temeli mitlerdir ve Batı edebiyatının mitlerle kopmaz bağları var. Pespelov, Batı sanatını tarif ederken

bu sanatın temel harcının Yunan mitleri olduğunu söyler. Bu yapının Batı edebiyatında çok kuvvetli olduğunu söylemiştik. Homeros'tan tragedyalara, Grimm Kardeşler'den Shakespeare'e, James Joyce'dan, André Gide'e, John Milton'a son dönemde Italo Calvino'dan Gabriel Garcia Marquez'e, sayabileceğimiz onlarca isim eserlerinde mitleri bir malzeme olarak kullanır.

Batı edebiyatının Doğu'daki birikimden her zaman etkilendiğine ilişkin çok örnek var. Size ilginç bir örnek vereyim. Bu örnek Doğu ile Batı arasında kültürel etkileşimin bizim sandığımızdan daha geçişken olduğunu ispat edebilir. Doğu'da İbn Sina'nın *Hay Bin Yakzan* adıyla ünlenen felsefi diyalogunu içeren eserini bilirsiniz. Bu eserin ilk kökeni Grekçedir. Milattan sonra VIII. yüzyıldan bahsediyoruz. İbn Sina, bir kütüphanenin kıyısında, köşesinde kalmış incecik bir kitap olarak onu bulur. Huney bin İshak onu Yunancadan çevirmiştir. İbn Sina'dan sonra, aynı adı taşıyan ve bir hikâye olan İbn Tufeyl'in *Hay Bin Yakzan*'ı bundan farklı olarak tahkiye ağırlıklıdır ve miladi XII. yüzyıla aittir. Daha sonra İbn Tufeyl'in bu bilindik eseri bir başka yazar tarafından (Edward Pococke) Latinceye tercüme edilir. Eserin adı Kendi Kendine Öğrenen *Filozof*tur. Bu eser bir süre sonra Fransızcaya, *Granadalı Robinson* adıyla tercüme edilir. Spinoza'dan Leibniz'e kadar bu kitaptan övgüyle bahseden düşünürler var. Eserin Türkçeye çevrilmesi için ise 1923'ü beklemek gerekecektir. Bu kitap özelinde baktığımızda Doğu ile Batı'nın iç içe geçmiş bir kültürel iletişimi var. Özellikle sinemada, Doğu'ya dair mitik ve edebî malzemenin Doğu'nun bu eserlerinden ilhamla kullanıldığını, kurguların yapıldığını söyleyebiliriz.

Büyük bir muhayyile külliyyatımız, mitolojik anlatılarımız,

efsane, destan geleneğimiz, harikulade hikâye örneklerimiz olmasına rağmen neden bu kültürü devam ettirememişiz? Neden bir Tolkein, J. K. Rowling ya da Marquez bu topraklardan çıkamamış?

En önce şunu söylemek gerekir: Bu toprakların kendine özgü bir dinamiği var. Saydığınız isimlere karşı "ama bizim de şu isimlerimiz var" diye savunma yapmayacağım, zira son üç yüz yılımız savunma ile geçti. Bu toprakların kendine ait dinamikleri İç Asya'dan çeşitli boyların, soyların hareketliliğiyle, İran kadim geleneğini, Hint kara kıtasının bütün inanç nosyonlarını, İslam tecrübesinin bütün bir motivasyonunu arkasına almış bir Doğu aydınlanması yaratmıştır. Frederick Starr'ın *Kayıp Aydınlanma* adlı bir eseri vardır. Starr'ın ortaya koyduğu tarihsel perspektif, Doğu'nun, Orta Asya merkezinde nasıl bir gerçek aydınlanma çağı yaşadığını gösteriyor. Haçlı Seferleri'ne kadar, muazzam bir kültürden; sanattan ekonomiye, ticareten diplomasıye, tıp, astronomi, kimyaya kadar bütün bilimlerden bahsediyoruz. Sorunuza gelirsek, Doğu'nun muazzam bir hazinesi var. Benim ilk kitapta ortaya koymaya çalıştığım şey de bu idi. Bizim masamızda, bizi düşüttüğümüz yerden kaldıracak her şey var. Yeter ki görebilelim, neyi nereye koyacağımızı bilelim. Bizde de büyük isimler yine çıkabilir, yine tarihin referanslarından güç alabiliriz. Burada okul ve eğitimlere çok görev düşüyor. Yaratıcı yazarlık derslerinin özel atölye çalışmaları şeklinde değil müfredata girecek dersler şeklinde yapılması gerekir. Bu dersler, gençlere çok büyük mesafe katacaktır. Çevirilerimizin çok çeşitli olması şart. Misal, onlarca *Manas* çevirisi, onlarca Dede Korkut çevirisi, onlarca Altay destanları çevirisi olması lazım.

Efendim, o eserin çevirisi yapılmış! Yeniden yapın, yeniden, yeniden, yeniden...

Batı edebiyatında postmodern dönem ile başlayan “büyülü gerçekçilik” ya da “fantastik” şeklinde tanımlanan edebiyat türüne siz Doğu’nun kelimelerini kullanarak “muhyayyel edebiyatı” diyorsunuz. İfadeler farklılaşınca anlam da farklılaşıyor ister istemez. Farklı bir ifade kullanmayı neden tercih ettiniz? Muhyayyel edebiyatı, fantastikten ayıran şey nedir?

Doğu’nun bütün epistemolojisi birbirinin içine geçmiş bütünlüklü bir yapıdır. Yani tasavvufi menkıbelerini bir halk anlatısından, bilimini dininden, kültürünü tıbbından ayıramazsınız. Böyle bir bütünlük içinde, hayalin imkân verdiği unsurları bir kategori olarak ayırmak elbette modern bir düşünce-nin mahsulü. Bu nedenle geçmiş dönemlerde “muhyayyel edebiyatı” diye bir kategori olmamış. Muhyayyel sözcüğünü kullanmamızın nedeni, fantastiğin karşısına bizde olanı konumlamak değil Doğu’nun zaten var olan bir kültürel alanını görünür kılmaktır.

Bir tarafta halkını düşünen, onlarla birlikte sonsuzluğa kavuşmak isteyen bir Gılgamış var, diğer tarafta ise kendisinden daha maharetli olduğu için çırağını, aynı zamanda yeğenini kıskançlıkla Akropolis’ten aşağı fırlatan, labirentin babası Dada-lus! Doğu mitolojisindeki kahramanlarla Batı mitolojisindeki kahramanları kıyaslırsak neler söylemek istersiniz?

Güzel ve birçok araştırmaya konu olacak bir soru sordunuz. Doğu’nun mitolojisi ile Batı’nın mitolojisi arasında olaylar bakımından benzerlikler var. Ama olayların sebebi, süreci ve sonucu

bakımından, verdiğiniz örnekteki gibi bazı anlatıların birbirine zıt olduğunu görmekteyiz. Kahramanlar ve onların konu olduğu hikâyelerde de bu zıtlığın devam ettiğini söyleyebiliriz. Fakat temelde Hint-Avrupa kökenli kavimlerin, Ârilerin göç rotasına baktığımızda mitolojilerin baskın bir ataerkil kuvvetle doğudan batıya doğru kaydığını görüyoruz. Bu durumda şu belirteçleri rahatlıkla kurabiliriz: Doğu mitolojileri ana soylu bir geleneğin rengini daha çok belli ederken, Batı mitolojileri daha ataerkindir. -Hatta bana göre çok sert bir “patriyarka”dır. -Yine evren ve varlıkla ilgili mitlerde kozmogonik dengenin Doğu mitolojilerinde daha bütünlüklü ve tamamlayıcı bir evren tasavvuru vardır; Batı mitolojisinde ise çatışmaya, rekabete dayalı bir alanla karşılaşırız. Yaratma malzemesine baktığımızda hepsi toprağı odağa alırken sebep, süreç ve sonuçlar her iki kültürde farklılıklar gösterir.

Son olarak bazı kelimeler versem ve bu kelimelerin (özellikle Türk mitolojisi bağlamında) size ilk hatırlattıklarını birkaç cümleyle ifade etmenizi istesem neler söylersiniz?

Ayna: Ayna, şamanların esrime ritüellerinde yanlarında bulundurmak zorunda oldukları en temel malzeme. Ayna, hem yansıtan hem yansıtılanı gösteren bir nesne olarak bir geçiş kapısı. Benliği aşarak, benlikten çıkarak vahdete giriş sırrı.

Taş/Yada Taşı: Sahip olunduğunda büyük hâkimiyet sağlayan bu sihirli taşın, daha çok kar, yağmur yağdırdığına ilişkin bilgi yaygındır. Evliya Çelebi’nin hayranlıkla bahsettiği ve bu taş nedeniyle Türk illerine yaz ayında karın yağdığını gözleriyle gördüğünü söylediği taş, yeşil renkli yada taşdır.

Kuş: Kartaldan baykuşa, Anka’dan akbabaya, hüthütten ardıc kuşuna, bülbülden güvercine, ateş kuşuna kadar mitik evrenin en sihirli, en etkileyici varlığı.

Kayın: Ana soylu geleneğin en belirgin taşındığı unsurlardan birisi olan ağaç kültürünün kökeninde bulunan ve yaratılışın simgelerinden birisi olan ağaç. Hatta Divanu Lugati’t-Türk’te kayın için kadın cinsiyle özdeşim kurulur.

Tulpar: Tulpar da bir kut gösteresidir. Manas destanında rüzgârdan bile hızlı koşmalarıyla övülen bu atların, hızları nedeniyle kanatlı görünmez. İnanişâ göre birisi Tulpar’ın kanatlarını görürse at kendisini imha eder. Tulpar ikonu bugün Kazakistan devlet armasında da bulunuyor.

Ocak: Hem ateş kültürüyle hem de merkez simgeciğiyle sıkı ilişkili olan ocak, Türk mitolojisinde Tanrı’nın insana verdiği merkezi yurt, oba, soy, ev şeklinde sürdüren, o ateşi söndürmeyen, devam ettiren bir unsurdur.

Yedi: Sayı simgeciğinde kozmogonik dengeyi temsil eden yedi sayısı; evrenin yaratılış evrelerinden katmanlarına, insanın bebeklik evresinden yaşlılık hâllerine, duaların tekrar sayısına kadar doğum, düşün, ölüm gibi ritüel gerektiren törenlerde yapılacaklar listesinde yer alan sihirli bir tekrar rakamıdır. Bu rakam 6, 40, 41, 52 gibi rakamlarla bir bütünlük oluşturur.

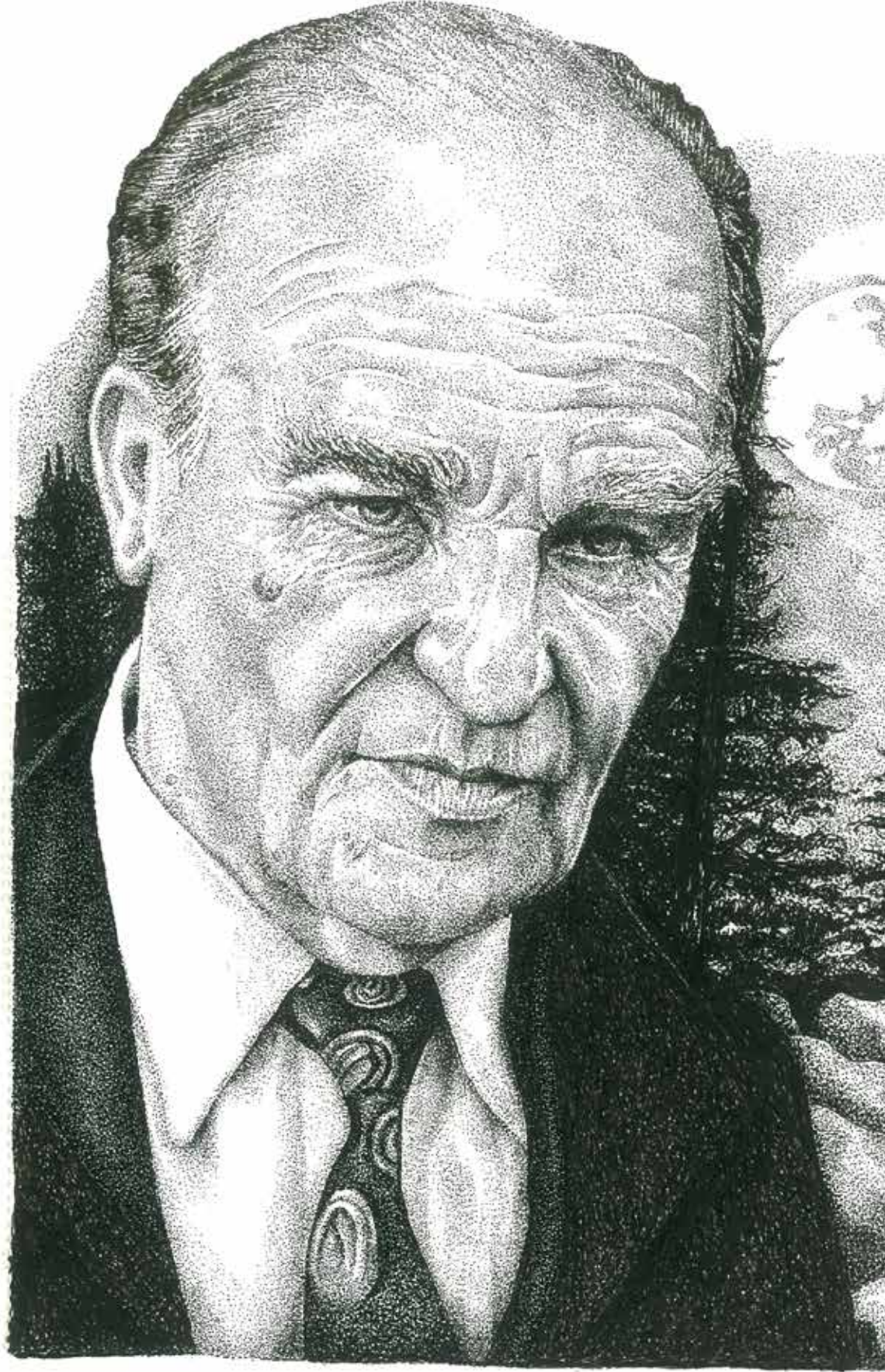
Demir: Bu dünyaya ait olmayan mitolojik bir metal. Eski Türkler demire hükmetmenin, onun dilinden anlamının, onun sırrına ermiş olmakla ilişkili olduğuna inanırlar. “Demirin Efendileri” denildiğinde Türkler akla gelir.

İŖTE O SAHNE!

Derleyen: **Sema Yani**

“Biz de zalimlerden olursak zulme karŖı savaŖmamızın bir anlamı kalmaz... Ben Avrupa’ya giderken baŖım önümde eğik gitmiyorum. Çünkü ocuk, kadın ve ihtiyar ldrmedik. Çünkü hiçbir kutsal yere saldırmadık. Oysa onlar, bunların tamamını yaptılar. Hem de Batı’nın gözü önünde; Batı medeniyeti adına.”

Aliya İzzetbegoviç*

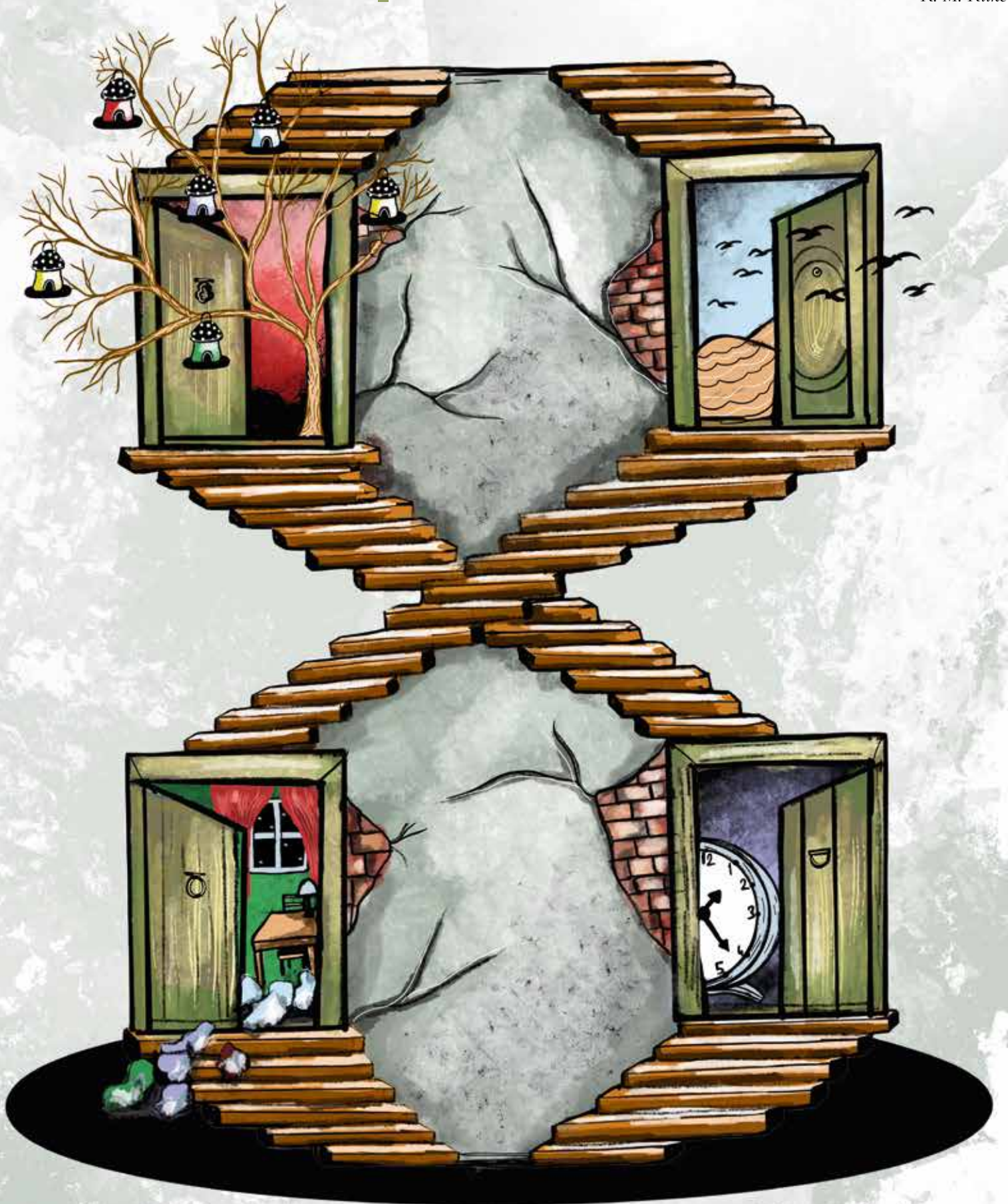
*Aliya İzzetbegoviç, 1992’de Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığı Konseyi’nin ilk başkanı olan Boşnak siyasetçi, avukat, İslam filozofu ve yazardır. Çok büyük askerî güce ve imkâna sahip olan Sırlarla, her türlü askerî imkândan yoksun ve hiçbir dış desteğe sahip olmayan Bosna-Hersek halkının mücadelesinin unutulmaz lideridir. Aliya İzzetbegoviç yukarıdaki cümleleriyle 1991-1995 Yugoslavya İç Savaşı’nda, Temmuz 1995’te yaşanan ve en az 8.372 Bosnalının Srebrenitsa kentinde General Ratko Mladić komutasındaki ağır silahlarla donatılmış Bosna Sırp ordusu tarafından katledildiği Srebrenitsa Katliamı’na dikkat çekmektedir. Bu katliam II. Dünya Savaşı’ndan bu yana Avrupa’da gerçekleşmiş en büyük toplu insan kıyımı olması ve Avrupa’da hukuksal olarak ilk kez belgelenmiş soykırım olması açısından da önem taşır.

BAY SEKİZ

TUĞÇE ÖCAL

*Bizlere gereken yalnızlıktır. Büyük, içsel bir yalnızlık.
Kendi içine yürümek ve saatler boyu kimselere rastlamamak...*

R. M. Rilke

"Hiç yalnız kalmadım, ne tek başımayken ne de biriyle. Aslında yalnız olmak isterdim. Çünkü yalnızlık şu demektir: Artık bir bütünüml!" diyen film kahramanını duyduğundan beri, beyninden vurulmuşçasına bir hisle günlerine gün ekliyordu Bay Sekiz. Bir defa bile yalnız kalmamıştı. Aksine, yalnız kalmamak için elinden geleni yapmıştı. Ceplerine şehirler doldurdu. Ceplerine insanlar, kitaplar, romanlar, şiirler, kahramanlar doldurdu. Ceplerine aşk doldurdu, ayrılık doldurdu. Ceplerine paralar ve hatta taşlar bile doldurdu. Bir kez bile taşan olmadı cebinden. Her şey muntazam bir sıralanmayla yerine geçti ve orada unutuldu. Şimdiyse içinde büyük bir yıkım var. Ayrılık... Yalnız kalmamak için kurduğu ütopya yerle bir oldu. Hangi dönüşüm olanları eskisinden daha sağlam, güzel ya da estetik hâle getirecekti? Bilgisi artanın derdi de artarmış. Bay Sekiz yalnız olmadığının yanında bunu da biliyordu.

Dört odası vardı Bay Sekiz'in; arındırması uzun sürecekti. Bunun için kendisine yedi gün verdi. Büyük bir temizlikle işe başladı. Uzun zamandır işine yaramayan hatta varlığını bile unuttuğu her şeyi gözünün önüne çıkardı. Perdeleri açtı. Eski hâline benzeyen insanlarla doluydu caddeler. Herkes içinden taşıyordu kendinin. Kimse kendisi değildi ve hiç kimse bunun farkında da değil-

di. Bilmemenin hafifliğiyle yaşayıp gidiyorlardı işte. Caddedeki insanlara, acıyan bakışlarla baktı. Kaldığı yerden devam etmek istedi. Eline bir defter bir mektup bir de metal araba geliverdi. Ne de anlamsız üçlü diyerek açtı defteri, sayfalarına baktı. Mürekkebin dağılmış, kelimelerin silinmiş olduğunu gördü. Yer yer kabarıklıklar da vardı. Belli ki damlalardan bir ordu ziyaret etmişti bu sayfaları. Hayatın kelimelerden oluştuğuna inansaydı, zamanında burada yazılanların yitip gitmesine üzülürdü ama üzülmedi. Mektubun çoktan solduğunu görünce zarfı bile açmadı. Atılacak şeylerin arasına gönderdi gözüne anlamsız görünen her şeyi. Eskici gibi bunca-sını biriktirdiğinden kendine levm etti. Kitapları eksiltti, duvarlardan sloganları, afişleri indirdi. Plakları ve kasetleri topladı, büyükçe bir koliye özenle yerleştirdi. Film makinesini ve gramofonu da parçalarına ayırdı başka bir koliye hapsetti. Birinci oda üç günün sonunda neredeyse bitmişti. Odanın içi artık başka bir güneş tarafından aydınlanıyor gibiydi. Renkler daha canlı, dünya daha sakin, Bay Sekiz daha huzurluydu. Etraf gözüne daha bir manalı gözüktü. Odadan nesneleri boşaltırken, tevazu doldurduğunu fark etti. İçinde biriken kelimelere aldırmadan ikinci odaya geçti.

İkinci oda ilkinden daha kalabalıktı. Bay Sekiz, ensesinde bir elin

varlığıyla burayı boşaltmaya girişti. Acele ettikçe el onu yavaşlatıyordu. Bu oda, baştan sona faydasını gördüğü şeylerle doluydu. Duymazdan ve görmezden geldikleri şirin gözükme için yarışa girmiş gibiydi. Vazgeçecek gibi oldu. Üzerine üşüşen bunca şeye direnci kırılmak üzereydi. Kâh yavaşladı kâh duraksadı ama tereddütlü hâli uzun sürmedi. Suhuletle işine devam etti. Dilini damağına yapıştırdı, sakince çalıştı ve bu odayı da boşalttı. İçinin genişlediğini hissediyordu. Artık rahatça yürüyebilir hatta koşabilirdi. Etrafta çarpacak şeyler gitgide azalıyordu. Ardına hiç bakmadığı kapılar açılıyordu önünde. İçindeki bu tanışıklık duygusuna anlam veremiyordu. Sanki onca zamandır cebinde taşıdığı her şey ona yabancıymış da fersah fersah yaklaştığı bu şey tanıdıkmiş gibi hissediyordu. Ayaklarından sızan kanın farkına bile varmamış olması onu daha da şaşırtıyor, geriye kalanlardan bir an önce kurtulmak istiyordu.

Beden kafesinin yüklerini at. Uç uçabildiğin kadar.

Eteklerini sıva ve yürü yürüyebildiğin kadar.'

Boşalttığı odalara dönüp bakmadı Bay Sekiz. Beşinci güne gelmişti. Evvelden aşına olduğu şeylerle yeniden tanışıyordu. Pencereden dışarıya bakmaya da gönlü el vermiyordu artık. İnsanların canhıraş gittiği yönü

anlamıyor, onlardan biri olmak istemiyordu. Oysa daha beş gün önce onlardan biriydi. Aklından kelimeler gelip geçti. Hepsi aynı yöne gitti, sonra da eksilerek yitti. Demek ki kalabalıklar içinde böyle yitip gidiyordu insan. Kelimeler, harfler, dualar, el açmalar ve yakarışlar sınırlanıyordu. Herkes birbirine ayna oluyordu. İnsan yansımada ne görse yalnızca o var sanıyordu. Farklı hiçbir şey yoktu. Herkesin eksiği birbirinin aynıydı. İhtiyacı da. Bay Sekiz, daha önce hiç farkına varmadığı bir şeye muhtaç olduğunu duyumsuyordu. Üçüncü odayı boşaltması hiç zor olmadı. Bu hâle boyun eğmişti artık. Bütün bedeni işini kolaylaştırmak için çalışıyor, uyum sağlıyordu. Elleri, zihninden geçirdiği en köhne düşünceleri bile yapmaya koyuluyordu. Doksan dokuz deyişin birinde ne dediğini duyuyordu. Bu duyumsamayla irkiliyor, kısa bir titremeye tutuluyordu. Mırıldandığı bütün kelimeler ruhunda yankı yaparak bedenini ele geçiriyordu. Gözlerini kapattı, bu sersemlik hâline kendini bıraktı. İşte şimdi yeni bir kapı açılmayı bekliyordu!

Bay Sekiz, dördüncü odaya geldiğinde günlerden de yedincisiydi. İçeriye girdi. Odadaki her şey ne fena, ne çirkindi. Bunca şeyi nasıl biriktirdiğini düşünürken, kaybettiklerini de gözden geçirmeden edemedi. Dövmenin vakti değildi. Kendine tanıdığı süre bitmek üzereydi. Hem o bunca yükten kurtulurken evin içinde başka başka kapılar belirmişti. Hiç gitmediği yerleri ziyaret ediyordu. Pencere-lerden olabildiğince uzak duruyordu. Hepsini gazetelerle kapatmıştı. Caddeyle arasına büyük puntolu, küçük puntolu, italik, kalın harfli aşılmaz duvarlar örmüştü. Hiçbir caddeyi gözü görmesindi. Kimsenin nereye gittiğini bilmesindi.

Dördüncü oda diğerleri gibi değildi. Ne kalabalık ne eksikti. Ne yalnız ne de iştirak içindeydi. Bay Sekiz'in aklı karıştı. Hangisi çıkmalı, hangisi kalmalıydı. Duraksadı. Aklından yeni bir şey geçirdi. Gözlerini kapatacaktı. Elleri neyle kavuşursa odadan ayıracaktı. Öyle de yaptı. Doğru yaptığına inancı tamdı. Gözlerini açtığı zaman, dört duvar iki de kapıyla karşılaştı. Kapılardan birinin üstünde ahşap bir saat vardı. Günlerdir içinde taşıdığı huzur kuş gibi kanat çırpıvermişti. Bay Sekiz şaşkındı. Duvara sırtını dayayıp toza sürtünerek olduğu yere çöktü. Odada saatin sesi yankılanıyordu. Tik tak, tik tak! Bay Sekiz, gün bitmeden önce bu kapılardan birini açmalıydı ama içinde tarif edemediği bir huzursuzluk kol geziyordu. Saatin sesi huzursuzluğunu arttırdı. Kendini bir müsabakada gibi hissetti. Saatin tik taklarının yanında dişlilerinden gelen kavuşma sesini de duyuyordu. Dişliler dönüp birbiriyle kenetlenince Bay Sekiz'in önüne demir parmaklıklar ekleniyordu. Bay Sekiz saati izlerken aklına harika bir fikir daha geldi. Saatten sarkan ve yaprakları andıran ağırlıklar yer çekimi kuvvetiyle dişlileri döndürüyor olmalıydı. Bu ağırlıkları yerinden sökerse saat çalışmayı bırakır Bay Sekiz de bu işkenceden kurtulurdu. Sonbaharın nefesiyle dökülen yaprakların savrulması kadar kolay olmadı bu. Asıldı, asıldı, asıldı... Biraz uğraş sonucunda başardı. Yaprak sarkaçlar elindeydi. Ses susmuş, saat durmuştu. Caddeyle arasına ördüğü büyük puntolu, küçük puntolu, italik, kalın harfli aşılmaz duvarı kendisi yıktı. Duvarın yıkılma sesi caddede büyük bir gümürtü kopardı. Herkes aynı anda durdu. Hepsi Bay Sekiz'in penceresine doğru baktı. Bay Sekiz elindeki yaprakları karşısındakilere

doğru savurdu. “Dağılın!” diye bağırdı. Kimsenin suratında en ufak bir değişim olmadı. Birisi adım atınca cadde de kaldığı yerden akmaya devam etti.

Artık sakince düşünebilirdi. Tekrar yere oturdu. Kafasını arkaya doğru yasladı. Bay Sekiz'in yıktığı duvardan sızan ışık gittikçe cılızlaşıyor, içerisi kararıyordu. Karanlık belirsizlikle birlikte tatlı bir uykuyu taşıdı, Bay Sekiz'e hediye etti. Kendisini uykunun koynuna bıraktı. Rüyasında daha önce defalarca duyduğu bir ses vardı. Ses aynı şeyi tekrarlayıp duruyor, “cüretkâr” diyordu Bay Sekiz'e. Önünde açılan kapılara nasıl çekildiyse, rüyasından da öyle itiliyordu. Aldığı her nefeste rüyasındaki sese yeniliyordu. Kalbi, sanki yenice köz olmuş bir kömürün üzerinde kavruluyordu. Kapıların sonu için taşıdığı umut bir rüyanın içinde boğuluyordu ki saatin guguyu yerinden fırladı. Bay Sekiz vaktin dolduğunu anladı. Rüyasının da etkisiyle bir saniye bile duraksamadan sağ taraftaki kapının koluna yapıştı. Kapıyı açtı ve paldır küldür içeriye daldı. Dar bir eşikten geçti. Odanın içinde sadece beyaz merdivenler vardı. Üzerinde tek bir leke bile yoktu merdivenlerin. Bay Sekiz döne döne çıktı basamakları. Ayakları onu bir yere taşıyordu. Beyaz merdivenlerde yankılanan ayak sesi balyoz darbeleri gibiydi ve içinde bir yıkıma sebep oluyordu. Bay Sekiz'in çıktığı basamaklar çoğaldıkça o geriye gidiyor gibiydi. Yanlış bir şey yapmıştı. İçinde yalnızca pişmanlık vardı. Merdivenleri döne döne çıkarken neden pişman olması gerektiğini düşünüyordu. Aklına birden düşüveren harika fikirlerinden eser yoktu şimdi. Hiçbir düşüncenin izine rastlayamadı. Neden pişman

olması gerektiğini bir türlü anlayamadı. Eski bir alışkanlık peyda oldu. Bay Sekiz yere eğildi, gölgesini avuçlarına doldurdu. Gölge avcunun içinde buruşup küçülene kadar onu sıkıştırdı. Cebine gölgesini, kalbine cehennemini yerleştirdi öyle devam etti. Çıktığı her basamakta bir sona ulaşıyor değil de kayboluyor gibiydi. Dönüp arkasına baktı. Merdivenlerin beyazlığı gözlerini kamaştırdı. “Burası Araf mı?” diye bağırdı. Sesi basamakların her birine çarpıp Bay Sekiz’e döndü. Korkuluklardan tutunması da gitgide zorlaşıyordu. Parmaklarının uçları buz tutmuştu. Avuçlarını ovuşturdu. Sıcak nefesini şifa niyetine üfledi ellerine. Umudu tükenmek üzereydi ki merdivenlerin nihayetinde karşısına bir kapı çıktı. Sağına soluna baktı. Başka bir kapı yoktu. Çıktığı basamaklar tek tek silinip kayboluyordu. Kapıyı açmaktan başka çaresi de yoktu. Bu kez usulca attı adımını. Kapının tam karşısında beyaz bir masa vardı. Masanın arkasında da iki pencere. Oda aydınlıktı ama ağırdı. Masanın başında oturan adam kafasını kaldırdı.

“Hoş geldiniz, Bay Sekiz. Biz de sizi bekliyorduk,” dedi. Şaşkınlığın yanına bir sevinç yerleşti. Demek doğru kapıyı seçmişti. Yanılmak, buldum zannedip bulamamak, onun için yıkım olacaktı. İçi ferahladı.

“Hoş bulduk.” dedi sevincini gizlemeye çalıştığı bir sesle.

“İşlemlerinizi yapabilmem için size gönderdiğimiz davet mektubundaki şifreyi söylemeniz gerekli.”

“Şifre mi?”

“Evet, Bay Sekiz. Kurulum kılavuzunda yer alan bütün adımları

başarıyla tamamlayıp buraya ulaştınız. Şifrenizle yeriniz kalıcı hâle gelecek.”

“Bir yanlışınız var. Bana bir mektup gelmedi. Ben de buraya herhangi bir adımı uygulayarak gelmedim.”

“Size kılavuz ve mektup gelmeseydi, giriş kapısını asla bulamazdınız Bay Sekiz. Lütfen şifreyi söyleyin.”

“Bakın, anlamıyorsunuz, ben burayı insanlardan kaçarken buldum. Bırakın kılavuzu, mektubu, bir zarf bile gelm...”

....

...

“Zarf. Solmuş bir zarf. Şimdi hatırladım. Defterin yanından çıkan zarf.”

“Evet, Bay Sekiz. Lütfen şifrenizi söyleyin. Acele etmemiz gerekiyor. Birazdan kapı kapanacak.”

“Ben... Şey... Nasıl söylesem. O zarfı attım.”

“Ne yaptınız, ne yaptınız?”

“Zarfı attım!”

Bilgisayarın başında bir şeyleri hızla yazan adam derin bir nefes aldı. Bay Sekiz’e acıyarak son kez baktı. Kafasını bilgisayarına gömdü, bastığı tuşun sesi odada yankılandı.

“Bay Sekiz, lütfen geldiğiniz yere geri dönün.”

“Anlamadım? Nasıl geri dönebilirim? Hem basamaklar silindi.”

“Sizin için yapılabilecek hiçbir şey yok efendim. O zarf ve içindeki şifre

olmadan sizi kabul edemem. Lütfen çıkın. Ve kapıyı ardından kapatın.”

Karşısında, arkasında ne olduğunu bilmediği bir kapı olan Bay Sekiz duraksadı. Yanından ellerinde zarfla geçen insanlara baktı. Oysa gelirken kimseyle karşılaşmamıştı. Gücüne gitti bütün bu olanlar. Tek tek silinen basamakların yeniden belirmesi için dua ederek ilk adımını attı.

Ben bu yolculuktan bir şey anlamadım, muhtemelen sülükü tamamlayamayacağım.²

¹ Muhyiddin İbn Arabi

² Bizim Yunus

SESLER ÇOĞALDI

ayşe ünüvar

Nefret değmemiş bir el okşasa yorgun yüzümü. Sarılsa bana duru bir kalp. Gitme dese. Gitme uzaklara, gitmeden de sarılabilir yaralar. Öylece kalsam. Başak tutmuş buğdayların orta yerinde derin bir nefes alsam. Hani Âdem'in ilk nefesi, ilk anlamı, dünya-ya ilk dokunduğu saflığa geri dönsem değışir mi bir şeyler?

Değışmez dediler.

Sordum! Sordum elbet. Sormadan düşer miydim gitmek yoluna?..

Gitmek nasıl bir nimettir bilseniz. Kaçmak demiyorum bakın, gitmek diyorum sessizce. Kendi ıssızlığına gitmek. Bu kaçmak değil ki. Şu buğday saplarına yapışmış ekin böcekleri sizce kendi ıssızlığı ile baş başa kalmak derdinde değiller mi? En iyisini insan bilir diyen yanıldı belki de. Yanılmasaydı acı çekerken gülümseyebilir miydi insan? Bunu sadece insan yapar kendine. Yalan söyler yani. Yalan olduğunu bile bile, el ile bir olup kanar kendi yalanına...

Ya şu toprak, ıssızlığın içindeki en ıssız değil mi? Bir bir içine saklar her şeyi. Olmamış ölüyü bile. Ölmeden öleni ya da... Kim bilir, toprak duyuyor belki. Kulakları var bize göre olmayan. Sizi bilmem de beni duyuyor toprak. Atalardan kalma tarlalar adam boyu mahsulü neden saklar, insanlar başıma

basıp geçsinler diye mi?.. Öyle değil elbet. Öyle değil! Sırrı derin olan serin durur der büyükler, ıssızlığın ıssızına saklar kendini ve gel saklan der benim gibilere. Bir bakıma korkaktır benim gibiler. Ne böyle olmaz diyebilirler ne de tamam olmuş, böyle dursun diyebilirler. Öyle Araf'ta biter gider ömürleri. Arasat derdi ekâbir kısmı. Arasat'tayım ben. İki ara bir derezeyim desem yalan. İki ara çoktan gitti. Gidişini görmedim ben. Ara öldü. Ben öldürmedim. Ama hep öldürmüşüm gibi hissetmenin ağır yükü beni bu eşığe getirdi. Arada kalacağım bir şey yok. Ama hep bir mesafe hep öteki hep buradaymış gibi yaşayan biri var içimde. Konuşan, benimle kavga eden. Sessizliğime, ıssızlığıma izin vermeyen. O hep yanımda. İçimde. Havsalamda. Büyütüp, yürütemediklerimde. Çizip, okuyamadıklarım. Bir ekin sapında, bir hasat gürültüsünde, bir bebek ağlamasında ve ıssızlığa saklı dolu başaklarda. Onu duyuyorum. Onu bir ben duyuyorum ve sessizliğin içindeki bu ağrıtan ses beni öldürecek. Kaçsam, uzaklaşsam bile bana en yakın, en kıskanç, en ıraktır yalnızlığım. Garip olan, sesler yoğunlaştıkça diğerlerini az duyar oluşum kuşkulandırıyor yanı başımdakileri. Bir duvar olmamı bekliyorlar benden. Issız bir yalnızlığa saklı, eskimiş, tarihin acı sayfalarında adı yazılı, eski bir duvar. Öylesine, yanından yöresinden geçip gidecekler ama

duvar duvarlığını bilecek ve kaldığı yerden ıssızlığına devam edecek. Bir duvar bunu yapabilir belki ama ben insan olduğumu anlamaya başladım zaman geçtikçe. Sessizliğim artıp içimdeki ses konuştuğu oldu bu. Susturamıyorum onu. Bazen ben sesiyle işe karışıyor, bazen kendi, bazen bir süpürge, çay kaşığı ya da kapı sesiyle. Uzaklaşmak, ıraklaşmak, kendime varmak çözecek her şeyi ama yapamıyorum. Kaçmak, buralardan çekip gitmek düşüncesi uzun zamandır gönlümün en deli yerinde. Ama yapamadım. Sorumluluklar, sözler, geldiğim nokta engel oldu buna. Ya başında yok diyecek-tim ya susup katlanacağım, ama artık sesler çoğaldı. Ömür azaldı ve bir gün şu başakların ilk aslını düşündüm. Rüzgâra bağırılarını verirkenki mutlu hâllerini, mutlu hâllerimi, mutlu hâllerimizi.

Saklanırdık. Çocuktuk. Tarlaların evlere yakın olmayan diğer başından bir yol açarak birbirimize yürürdük. Kimse bilmezdi, yeşil başakların içinde kınalı bir yazgının burada kalacağını. Başaklara saklı sarı benekli uğur böcekleri olurdu. Minik avuçlarımıza alıp uğurlu geldiğini sanırdık... Uğurunu ekinlere bırakıp yalnızlığı, ıssızlığı, sessizliği seçtik büyüdükçe. Herkesin seçtiği gibi. Bazılarımız mertçe yaptı bunu. Ben yokum dedi kendince. Diyemedim ben. Dedim ya korkağım. Kendimden, sıradanlıktan, varım-yokum

demekten korkan biri. Zaman nereye savurursa savursun hep bir ekin tarlası var içimde; koyu yeşilden gök mavisine dönen dolgun başaklar ve sesleri. Karıncalar, deli divane uçuşup duran serçeler, sapların yanı başına yuva kurup hasada yakın yumurta bırakan korkusuz bildircinler. Evlerini taşımaktan usanmayan yaşlı kaplumbağalar ve ırmaktan çıkıveren, sessizliği çocuk çılgınlığına çeviren su yılanları. Korkmazdık yılanlardan. Yılanlardan korkmayan çocuklar mert olur derdi büyükler. Ah büyükler! Ah! Bilmem şimdi nerede o büyükler/büyüklikler?

Gizli gizli umut ettiğim zamanlarda hep bunu hatırlar gökyüzüne bakardım. Utanırdım belki. Kalbe düşenin ağırlığı mı insan kalmanın arı mı bilemem! Korkağın biri olmamın payı da büyüktü bunda. Sandım ki korkum unutulacak, zamanla düzelecek. Bakışlar değişecek. Gariplikler doğallaşacak. Oldu da. Herkes her şeye dünden razı, dünden hazırmış. Zaman, gerçekleri su yüzüne çıkarmakta mahirdir ya! Garip sessizlik sese dönmeye başladığında, onunla baş edebilirim yanılığsı bir savaşa sebep oldu içimde. Ses dışarıdaki sesleri bastırıyor sadece onu dinlememi istiyordu. Boyun eğdim. Gö-nüllüce yaptım bunu. Ama olmadı. Herkes kendi iç sesimle beni yalnız bıraktı. Sessizliğin sesi kolaydı ya şimdi bu bağırın ses ile ne yapacağımı bilememe endişesi içinde, yer ile

**Gitmek nasıl bir
nimettir bilseniz.
Kaçmak demiyorum
bakın, gitmek diyorum
sessizce. Kendi
ıssızlığına gitmek. Bu
kaçmak değil ki.**

gök arasında kıvranmaya, bir çıkış yolu, bir rüya, bir masal, bir kapı, bir kaçış bulmaya adadım kendimi! Sahi insan içinden avaz avaz bağırarak sesi bastırmak için ne yapar? Nereye saklanır? Nasıl susturur o sesi? Ses ki şöyle bağılıyor durmadan: “İnsan yanını bul. Arada kalma!”

Verilen her şeyin bir şıfası var. Şıfa sen ona inandığın kadar gelir. İnsan bazen sesin, bazen sessizliğin, bazen de gitmelerin şıfasına kucak açmalı! Arada kalmak ise insan kalbini yorar. Yaratıcı, insana seçme hakkı verdiği için aklı öncelemiştir. Peki, ya kalbin aklı ne der buna? Öncelikle kalbinin aklına kulak vermek için onu bulmalısın! Düşündün mü; kelebekler, uğur böcekleri, kuşlar, ağaçlar, dolu sarı başalar, ses, sessizlik, zaman, su, hava, toprak, ateş, hikâye, anlam ve insan durmadan, yorulmadan hep bir yerlere koşar! Bu koşmada kim ne kadar özgürdür ancak “O” bilir. Sana gelince, arada kalan kalbinse hiçbir sese yeter miktar kulak kesilemezsin! O hâlde arada koyma kalbini. Sesine kulak ver. Bak bakalım akıllıca mı söyledikleri? Özgürlüğe ve hakikate dair mi? Çünkü kalp, daima hakikatin yanında durmak için yüksek sesle bağırır. Ve iyi ki de bağırır. Yoksa insan ve sade akıl, hakikate dair yürüdüğü yolda ya yanılır ya düşer ya arada kalır! Ya da yuvarlanır durur. Sonra da bu insanca bir yoruluş diyerek kendine bahaneler bulur. Bahane bulma! İnsan ol! İnsan yanını bul! Arada kalma! Ara yerler insanın çürüyüp kokuştugu yerlerdir. Kokuşmak ki insan yanımıza

yakışmaz. Zira insan gül kokmak, gül koklamak, gül alıp gül satmak için nefes tüketmeli... Nefret, kin, öfke, hırs ve mühürlenmiş kalpler evreninde yürürken sessiz olmak, zamana uymak, paye atlamak uğruna avaz avaz bağırarak sese taş kesilip yolu sürerse, toprağa karışırken ne gül kokacak ne gül kokusunu bilecek ne de gül kokanı anlayabilecektir ki bu da insan yanımızı öldürmeye vurulan en derin en sessiz kesiktir. Öyle ise sessiz seslere kulak ver ve bunca çürümüşlüğe rağmen avaz avaz bağırarak kalbine! Hani Âdem’in ilk nefesi, ilk sesi, ilk anlamı, dünyaya ilk dokunduğu saflığı gibi... Belki o zaman değişir bir şeyler?

DERGİ: Niponica*Japoncadan Çeviren: **Mehmet Fatih Aknar****PRATİK GÜZELLİKLER HAYATA RENK KATAR
BAMBUDAN SEPETLER**

Bambu, hızlı yetişir ve soğuk aylar boyunca yeşil kalır; bu yüzden, çamlar ve erik ağaçları gibi uğurlu olduğu düşünülür. Bambu motifleri Antik zamanlardan beri Japon resminde ve sanatında kullanılmıştır. Sanatın dışında, ince bölünmüş bambu çubuklarından yapılan ve “higo” olarak isimlendirilen sepetler de uzun zamanlardan beri, tarlada ve mutfakta çalışan insanlar tarafından kullanılmaktadır.

Bugün bambu sepetleri çok fazla insan tarafından hayata tekrar dâhil ediliyor. Sadece pratik hayatta kullanılıyor olması değil; el yapımı sıcaklığında, insan emeğinin ürünü olması ve ilgi çekici tasarımlara sahip olması da onları herhangi bir iç mekânda harika bir ilgi odağı hâline getirdi. Onları nerede, nasıl kullanacağınız ve hangi şekle ait sepeti seçeceğiniz tamamen size bağlı. Bambu sepetlerini depolama alanını iki katına çıkaran zarif dokunuşlar olarak yan yana sıralayabilirsiniz. Sepet kulplarını kendi içlerinde yan yana hizalayarak daha sanatsal bir görünüm yakalayabilirsiniz. Bulaşıkları koymak için kullanarak daha işlevsel hâle getirebilirsiniz. Veya onları bir moda ifadesi olarak yaz çantası şeklinde kullanabilirsiniz.

Japon bambu sepetlerinin cazibesi, sofistike bir şekilde örülmüş olan Japon desenlerine bağlıdır. Bambudan sepetleri, Japonya'nın herhangi bir mahallesindeki küçük bir dükkânda veya büyük bir mağazada bulabilirsiniz. Eminim, onu bulduğunda bir hazine gibi bağrına basacaksınız!

**B a ş k a
S e s l e r**

* Yukarıdaki metin, *Niponica* dergisinin 32. sayısındaki bir bölümden çevrilmiştir. Derginin amacı, modern Japonya'yı dünyaya tanıtmaktır.

UÇMAYI DENEYEN İLK MÜSLÜMAN BİLGİN: ABBAS BİN FİRNAS

ABD'nin Ohio bölgesinde, bilimsel öğrenim görmemiş, liseden sonra yüksek bir okula gitmemiş Daytonlu iki bisiklet ustası olan Wilbur ve Orville Wright kardeşler uzun yıllarını verdikleri araştırmalar sonucu ilk uçağı yapmışlardı. O dönemde pek şans verilmeyen bu uçma makinesinin vereceğı ilk sınav heyecanla bekleniyordu.

Wright Kardeşler'in bu ilginç icadı olan makine 17 Aralık 1903'te North Carolina'da Orville Wright'ın kontrolünde havalandı.

Beş görgü şahidinin tanıklığında Orville birinci denemede on iki saniye uçtu ama sadece otuz yedi metre mesafe katetti. 1903 denemesinde ise bu süre elli dokuz saniyeye çıkmıştı ve iki yüz seksen metrelik bir mesafeye uçmuştu. Daha sonra Wright Kardeşler uçaklarını geliştirdiler ve 1904 yılında uçağı havada dönüşler yaptırıp onu kalktıkları noktaya indirmeyi başardılar.

Wright Kardeşler bu denemeleriyle tarihe adlarını yazarken herkes insanlık için yeni bir devrin kapısının aralandığını söylüyordu. Ama bunu söyleyen herkesin aklına gelmeyen bir isim ve bilimsel bir dönüşüm vardı. Batı dünyası bugünlere kolay gelmemişti. Bu nedenle XIX. ve XX. yüzyıllardaki her teknolojik gelişme baş döndürdüğünden kimse başını çevirip tarihe bakmıyordu. Hele söz konusu Batı dışı medeniyetler olunca bu bakmamazlık, Batılı insanın kibrinin ayrılmaz parçası olan bir inada dönüşüyordu. Peki neden bilinmiyordu bu bilinmeyen kişi? Bu, hikâyesi çok eskiye dayanan bir olaydı.

Tarihte Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra Avrupa mutsuz, yaklaşan kıyameti bekleyen karamsar bir âleme dönüşmüştü. Avrupa'nın her yanı bir düğ, kont ve baronun oturduğu kasvetli kalelerle dolmuştu.

İnsanların büyük kısmı köylerde oturuyordu. Batı köylüleri, lordlar tarafından, ahırlarını paylaştıkları inekler ve koyunlardan farklı görülüyordu. Bu köylüler efsaneler ve hikâyelerle yaşıyorlardı. Kilise kimsenin doğayı kurcalamasına izin vermiyor, buna kalkışanları da aforozla yola getiriyordu. Basılı kitap yoktu. Sadece birkaç el yazısı ortadaydı. Bilim adına, manastırlarda tek tük keşiş gruplarının okuma, yazma ve basit aritmetik öğretiminden başka faaliyet de yoktu.

İşte bu karanlık ve kasvetli iklimde Avrupa'nın batısında bir belde bilim, sanat, kültür ve sosyal yaşam düzeyinin yüksekliğiyle tabiri caizse ıslıl ıslıl parlıyordu. Burası Müslümanların beldesi Endülüs'tü.

Burası XX. yüzyılın başında Wright Kardeşler'in büyük teknoloji atılımının fikir babası yani uçmayı ilk deneyen Müslüman bilim adamı Abbas İbn Firnas'ın memleketi olan Endülüs'tü.

Endülüs'ün Bilgesi

Dünyanın zaman ibresi IX. yüzyılı gösterirken, Avrupa'daki İslam beldesi Endülüs'ün Ronda bölgesindeki Takeruna'nın köylerinden birinde bir çocuk doğmuştu. Daha sonra ünlü bir bilgin olacak Abbas İbn Firnas'ın yaşam öyküsünün ilk yıllarına dair bilgi kıttır. Onun Berberî asıllı, azatlı bir köle olduğu dışında fazla bilgi yok. Ancak İbn Firnas'ın Endülüs'ün incisi olan Kurtuba şehrinde büyüdüğünü ve orada eğitimi ni tamamladığını tarihî verilerden izlemek mümkün.

İbn Firnas, daha gençlik yıllarında bilginin peşine düşmüştü. Özellikle felsefe, kimya, astronomi ve edebiyat alanında yaptığı araştırmalarla adını duyurması geç olmadı. Onun bu gayreti Endülüs'teki siyasi otoritelerin de dikkatini çekti. Bu parlak zekâyâ sarayın kapıları açıldı. İbn Firnas yaptığı ilmî ve edebî çalışmalar sayesinde Kurtuba'da I. Hakem'in sarayına girdi ve II. Abdurrahman ile I. Muhammed dönemlerinde de saygı görmeye devam etti. Öyle ki dönemin hükümdarı I. Hakem tarafından kendisine "Hakim-ül En-

dülüs" (Endülüs'ün Bilgesi) unvanı verilmiştir.

İbn Firnas, bilimsel çalışmalarıyla sürekli dikkat çeken bir kişi oldu. Kumdan cam imalatını bulan ilk kişi oydu. Kaya kristallerini kesme yöntemi de o geliştirdi. Özellikle uzman olduğu gök bilimi alanında astronomi tabloları hazırladı, şiir yazdı, müzik bilimi alanındaki yetkinliğiyle İslam musikisinin Endülüs'teki gelişimine katkı sağladı. Pratik icatlarının arasında "el-makata" adlı tasarladığı bir saat de vardı. Dahası gezegenlerle yıldızların hareketini temsil eden bir daire zinciri geliştirdi.

Ama onun tutkusu bambaşkaydı. Bir insan olarak göklerde süzülebilmenin bilimsel yollarını aramaktan başka bir şey düşünmez olmuştu.

Uçmanın Mucidi Bir Müslüman Bilgin

İbn Firnas karakter olarak meraklı ve araştırmacı birisiydi. Gök bilimi çalışmalarını sürdürürken uçuş tutkusu da aynı oranda büyüyordu. O, gök bilim çalışmaları sırasında uzayı temsil eden bir gök küresi kurdu ve sonraları Avrupa'da astronominin gelişmesinde tesiri olan Sindhind tablolarının çizimlerini yapmıştı. Yani bir bilgin olarak gökyüzünü çok iyi tanıyordu. Şimdi sıra teoride çok iyi bildiği gökyüzünün bilimsel yasalarını pratiğe dökmeye, bir araç tasarlayarak uçmaya gelmişti.

İnsanlığın İlk Uçuş Denemesi

İbn Firnas, gök bilimindeki yetkinliğini ve araştırmalarından elde ettiği bilgileri pratiğe dökmekte gecikmedi.

İnsanları havada taşıyabilecek ve uçuşmasını sağlayabilecek bir makine inşa etmeyi başardı.

İpek ve kartal tüyleri kullanarak yaptığı kanatlarla inşa ettiği bu araçla, bazı kaynaklara göre Kurtuba Ulu Camii'nin minaresinden bazı kaynaklara göreyse Arus Dağı'ndan atlayarak uçuş denemesi yaptı. İbn Firnas bu denemesinde başarılı oldu. Ancak makinenin kuyruk kısmını iyi tasarlayamadığı için inişi biraz sert olmuş ve yaralanmıştı. Öyle ki bu düşüşte almış olduğu darbelerden dolayı hayatının sonuna kadar bel ağrısı çekti.

İbn Firnas uçuş tutkusunu hayata geçirirken almış olduğu yaralar onu asla yoldan çevirememiştir. Çünkü kaynaklara göre, daha sonra tekrardan uçuş girişimlerini sürdürmeye devam etmiştir.

İbn Firnas bu denemesiyle ilk kez uçmaya yarayan bir makine tasarlayan ve bu makineyle uçmayı başaran kişi olarak tarihe geçti.

İşte XVI. yüzyılda İtalyan bilgin Leonardo Da Vinci'nin uçuşla ilgili çizimlerine, XVII. yüzyılda Osmanlı bilgini Hazerfen Ahmet Çelebi'nin yaptığı uçuş aygıtına ve XX. asırda Wright Kardeşler'in ilk uçağına İbn Firnas'ın icadı ve uçuş deneyimi ilham olmuştur.

Şimdi bir Ay haritasına baktığınızda orada bulunan 89 km çapındaki bir krater NASA'nın neden İbn Firnas'ın adını verdiğini anlamışsınızdır sanırım.

TARİH TEKERRÜR MÜDÜR?

HİLA L KOÇ HANCI

İnsan günü yaşarken geleceğe dair hayaller kurar; huzurlu, sağlıklı, başarı hikâyeleri ile bezeli güzel günler görmeyi ümit eder. Hayatın gerçeklerinden beslenerek başına gelebilecek muhtemel olumsuzluklar için tasalanır. Umut ve kaygılarla yarını beklerken geçmişini de sorgular. Neticede kendisini bugüne taşıyan geçmişte aldığı kararlar, yaptığı tercihlerdir. Düne bakarak iyi kötü, doğru yanlış, faydalı faydasız her türlü tercihi ve atılan adımı görmek, bütün bunların sebep ve sonuçlarıyla yüzleşmek insanın, gelecekte karşılaşacağı durumlara nispeten hazırlıklı olmasını sağlar.

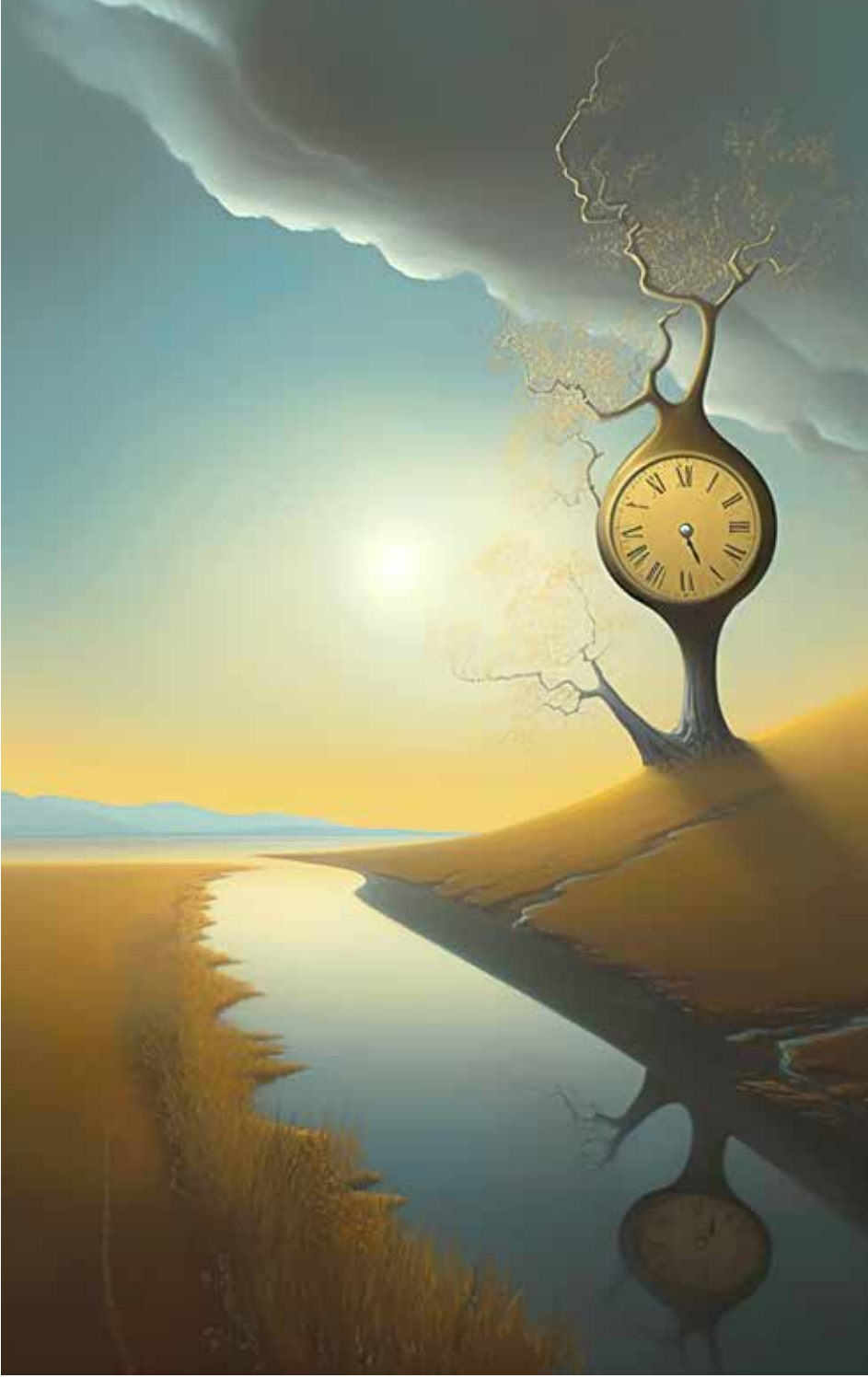
Toplumlar da insan gibidir. Nasıl ki insan öğrendiklerinden, geçmiş yaşamından hareketle geleceğine yön verir ve yaşamı bunların toplamıdır, toplumlar da geçirdikleri tarihî sürecin sonunda varlık kazanır. Bu sebeple insan, hem kendi varlığını hem de yaşadığı toplumun varlığını anlamlandırmak için tarihe ihtiyaç duyar. Çünkü tarih, Erol Güngör'ün tabiriyle "Bir milletin hayatıdır, hayat içinde karşılaşılan ve büyük ölçüde başkalarınınkinden farklı olan şartların ve bu şartlara yapılan tepkilerin hikâyesidir." Tarih dediğimizde karşımıza milletlerin hafızasını oluşturan engin bir okyanus çıkar ve insanı atalarının hikâyesi ile buluşturur. Bazen iki devletin mü-

cadelesi, bazen mezhep çatışmaları, bir devletin kuruluşunun ayak sesleri ya da hezimetlerin hüznü dolu sahneleri, mimari eserler, önemli buluşlar, şiirler, destanlar ve daha niceleri, hepsi tarihten bizi selamlar. Tarih, azmin, birlik ve beraberliğin insana yaşattığı zaferler ile bu zaferlere ulaştıracak gayreti anlatır. Aynı zamanda baş döndürücü güç ve ihtirasın, haksızlık ve zulümlerin toplumları ve insanlığı nasıl zelil duruma düşürdüğünü de tarihten öğreniriz. Bu özellikleri ile tarih, "yolu kutsal, faydası çok, gayesi şerefli bir ilim" olarak bize rehberlik eder. Ancak Hilmi Ziya Ülken'in dikkatimizi çektiği önemli bir husus vardır; "Medeni âlemde söz söyleyebilmek için her milletin tam bir şahsiyet kazanması ne derece zaruri ise bu şahsiyete erişebilmek için de kendi tarihinin şuuruyla kültür yaratma savaşına girişmesi o kadar zaruridir."

Tarihi okumak, olayları kronolojik biçimde sebep ve sonuçlarıyla sıralamak, bütün bu olayları gelişigüzel ve belli bir zamanda yaşanıp kalmış vakalar olarak telakki etmek kişiyi bir bilinç düzeyine ulaştıramaz. Ancak kişide tarihin akışı hakkında bir kanaat oluşmuş ve yaşananlar anlamlı bir bütünün parçaları olarak görülmeye başlanmış ise Ülken'in işaret ettiği tarih şuurundan bahse-

dilebilir. Bu şuur, insanın yaşadığı coğrafyada kök salmasını sağlar ve toplumla arasındaki bağı inanç, dil, örf ve âdet birliği ile pekiştirerek sosyal bir hafızaya dönüştürür. Bu yönüyle tarih bilinci, kültür ve medeniyetin temelini teşkil eder. Temeli sağlam olmayan herhangi bir yapının ayakta kalması nasıl mümkün değilse toplumlar da geçmişlerinden ibret almadan gelecekte varlık gösteremezler. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ifadesiyle: "Sıçrayıp ufuk değiştirmek bile ancak bir zemine basarak mümkündür. Bu zemin geçmişimizdir; onunla kuraçığımız sağlıklı ilişki geleceğimizi belirleyecektir."

Geçmiş ile sağlıklı ilişki kurabilmenin ilk aşaması tarihi sağlam ve objektif kaynaklardan öğrenmektir. Günümüzde tarihin çeşitli dönemlerine, önemli şahsiyetlerin hayatlarına duyulan merakın arttığı herkesin malumudur. Tarihî romanlara, dizi ve filmlere rağbet edilmesi de bunu destekler niteliktedir. Ancak bu eserler kaleme alınırken resmî evraklar yeteri kadar araştırılmış mıdır, tarihî gerçeklere ne kadar sadık kalınmıştır bunu cevaplamak oldukça güçtür. Popüler kültürün birer parçası hâline gelen bu çalışmalarda tarihî gerçekler, daha fazla okuyucu ve seyirci ile buluşmak adına bazen çarpıcı bazen

abartılı aktarımlarla karşımıza çıkar. Bu durumda hakikat ile kurgunun birbirinden ayırt edilmesi gerekir ki bunu yapmak imkân dâhilinde midir bilemiyorum.

Tarih ile ilgili bir diğer husus da tarihî olayların kaynaklara geçerken tarihçinin yorumuna tabi oluşudur. Olgu ve vesikalar, resmî yazışmalar, anlaşmalar, tarihçinin yorumuna

mahkûmdur ve tarihçi, yetiştigi coğrafyanın kültürel mirasını, kendi düşüncesini, ön yargılarını “tarihî gerçeklik” iddiasıyla kaleme alabilir. Bunu farkında olmadan yapabilir. Öyleyse tarihe kimin penceresinden şahitlik ettiğimiz oldukça önemli bir konudur. Bu noktada tarih okurken neden daha seçici olmalıyız, sorusunun cevabını İhsan Süreyya Sırma’nın *İslam ve Tarih* kitabından

öğreniyoruz. Sırma, tarihî bilgilerin aktarılmasında zafiyet olarak düşünölebilecek öznel tutumun, özellikle 18. yüzyıl sonlarından itibaren Batı dünyası tarafından gelişmemiş ülkeler üzerinde sömürge aracı olarak kullanıldığını dile getirir. Çünkü Batı’nın diğer milletler üzerinde gelişmiş silah ve teknoloji ile sağladığı üstünlük ancak yaşananların “tarafli” anlatımıyla devam ettirilebilir. Batı, kendini merkeze konumlandığı hâliyle olayları aktarmış, tanımlamaları ve anlatımları da buna göre sürdürmüştür. İnsanlık tarihini yalnızca Batı perspektifiyle okuduğumuzda, geçmiş bütün medeniyetlerin mirasını bir yönüyle Batı ile ilintilendirilmiş şekilde öğreniriz. Bu da “üstün ve ilerlemiş bir Avrupa” algısını beraberinde getirir. Öyle anlaşıyor ki geçmiş, geleceğimizi sağlam temeller üzerine inşa etmek üzere öğrenmek isterken yanlış ve tarafli bir kurgu zemininde bilgi sahibi olmak bizi hedefimizden bir hayli uzaklaştıracaktır.

Tam da bu sebeplerden hareketle sosyal ve tarihî değişim sürecini bütün yönleriyle yakalayabilmiş, objektif yorumlayabilmiş tarihçilerin sesine kulak vermek gerekir ki tarih doğru öğrenilsin, doğru anlaşılsın, ibret alınsın. Çünkü tarih son tahlilde ibret vesikasıdır ve Kur’an-ı Kerim’de anlatılan kıssalarla tarihin bu özelliğini hatırlarız: *“(Ey Muhammed!) Peygamberlerin haberlerinden, kendileriyle senin kalbini pekiştirdiğimiz her bir haberi sana aktarıyoruz. Bunlarda, sana hak, mü’minlere de bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir.” (Hûd, 11/120)*

KIYAMETTEN SONRA HAYATTA KALANLAR

İnsan, zamanın esiridir. Ne zaman başlayıp ne zaman biteceğini bilmediği, sonsuzluk hissi içerisinde geçen, adına ömür dediğimiz saydam duvarlardan ve görünmez sınırlardan oluşan bir yapı içerisinde, bir gün herkesin içerisinde okuyacağı kendi kitabına hikâyeler yazar durur.

Bu bilinmezlik, insanın en büyük gücü olduğu kadar en etin zorluğudur aynı zamanda. Net olmayan sınırlar içerisinde bir rahatlık hissiyle hayatına şekil verip hayaller kurarak bir yol tuttururken aynı zamanda ömrü ansızın sona eren yakınlarına dair yaşadığı şahitlik karşısında hareketsiz kalır. Bir sarkaç gibi yaşadığı zamanda, sonsuzluk ve ansızın biteverecek hayat gerçeği arasında salınır durur.

Sanat, bir yanıyla bu sonsuzluk hissi içinde sonlu yaşama anlam katmaya, kendisini olmasa da kendisinden bir parçayı ağlar sonrasına ulaştırabilmeye dair duyulan inançla gelişir, serpilir. Ozanın “ben giderim adım kalır” demesi biraz da bundandır. İnsan gider ama adı, izi, sesi yeryüzünde yankılanmaya devam eder.

Yine bilim ve teknik de bir yanıyla hayatı daha yaşanılır ve konforlu kılma, insan ömrünün süresini uzatma hayaliyle sürdürülen bir diğer uğraştır. Çünkü biyolojik bir varlık olarak insanın yaşam süresini çevresel faktörler, yaşam şartları, beslenme

ahmet melih karauz

rutinleri belirler. Bu değişkenlerin iyileşmesi, insanın yaşamına dair belirsizliklerin süresini biraz daha uzatabilir. Hakeza teknik ve bilimsel ilerlemelerin de etkisiyle günümüzde insan yaşamı daha uzun ve daha sağlıklı bir periyoda yayılmıştır.

Ama insanın çözmeye çalıştığı en büyük muamma hâlâ ölümdür. lm anlamak, ölümle barışık bir hayat anlayışı geliştirmek, ölümün bir son olup olmadığına ya da sonsuzluğa açılan kapının en önemli basamağı olduğuna dair tartışmalar hem kutsal metinlerde hem de kadim felsefede her zaman tartışılmıştır. Modern dönemde insan, kadim ya da kutsal olanın lme dair görüşlerine başvursa da temelde ölümü yenecek arayışlar sürdürmektedir. Bu arayışların neye mal olacağı ya da başarılı olup olmayacağı, edebiyattan sinemaya, felsefeden kültürel tartışmalara kadar çok geniş ve çeşitli alanlarda ele alınmakta ve tartışılmaktadır.

Yirmi birinci yüzyılın ikinci çeyreğini tamamlamaya yaklaşan insanlık, son yıllarda önemli ölçüde gelişen bilimsel ilerlemenin faydaları yanında insanlığa mal olacak ciddi sorunları da tartışmakta, sanatı ve sanatsal üretimleri de bu tartışmalarında bir aracı olarak kullanmaktadır. Son yıllarda örneğine fazlaca rastlanan “post-apokaliptik” kurgu, insanlığa hayat bahşetmesi beklenen gelişmelerin olası bir felakete yol atığında neler olabileceğini ele alarak bu soruna dair birtakım i görüler geliştirmeye çalışmakta, insanın tahayyülüne olası ihtimalleri sokmaktadır.

Seçkin Azınlık-Talihsiz Kalabalık Arasında İbre Kimden Yana?

Günümüzde, filmler, romanlar hatta video oyunları arasında genellikle bir grup insanın hayatta kaldığı, korunaklı bir hayat yaşadığı, zenginlerin gündelik rutinine bir şekilde devam edebildiği ama fakir halkın ya

ğini nehre bırakır. Firavun'un tüm planlarını bozacak o bebek emin bir şekilde saraya kadar ilerler. Salgın hastalıkların ya da zorbalıkların altında ezilmesi beklenen insanlara, o çocuk eliyle hayat bahşedilir. Planları bozacak olan, hiç planda olmayan bir olayın yaşanmasıdır çoğu zaman.

Modern kurgular içerisinde post-apokaliptik kurguda yaşananlar aslında sadece filmlerde olur. Ama tarihte de bir grup insanın kurtulduğu ama kalanların hayatının sona erdiği birçok olay var, denilebilir. Doğru, ancak o hikâyelerde kötüler ettikleri kötülüğün cezasını çekerken post-apokaliptik kurguda hikâye tersine yazılmaktadır. Hiçbir suçu olmayanlar tüm cezayı çekerken, suçlu olanlar hayatta kalarak günah çıkarmak için çabalamaktadır. Yine hayatta kalan iyilerin de hayatı hiçbir zaman iyiliklerle dolu olmamaktadır.

Hayatın gerçeğinde insanın korku ile ümit arasında gidip gelmesinden başkası yoktur. Ne mutlak bir korku ne de mutlak bir ümit insanı ferahlığa erdirmez. Aksine, insanın gerçeklerden daha çok koptuğu ve kendisine sahte bir dünya inşa ettiği hayat-sız bir yaşama sebep olur. Bugün post-apokaliptik kurgunun başarılı örnekleri olarak adlandırılacak olan "Days Gone", "Mad Max", "Blade Runner" ve daha nice filmde aslında göz ardı edilen şey, iyinin kötüye göre her zaman için daha dayanıklı ve korunaklı olduğu gerçeğidir. Bunu da umutsuzluğu mutlak bir gerçeklik, karanlığı kaçınılmaz son olarak göstererek yapmaktadır. Oysa uzaklardan bir adam gelip hakikati haykırır, bir çocuk çıkar tüm karanlığı dağıtır.

kurtuluş için çeşitli yollardan geçmekle sınıanışını ya da hastalıklılar tarafından enfekte oluşunu işleyen eserler öne çıkmaktadır. Bu eserlerin temel felsefesi, gizli laboratuvarlarda yapılan çalışmaların dışarı sızmasıyla birlikte bütün bir insanlığın felakete sürükleneceği, dünyadaki yaşamın sona ereceği ve sadece şanslı olanların şansı kadar bir hayat yaşama imkânının olacağı bir dünyanın kurulacağıdır.

Genellikle bir virüsün ya da mikrobun bir şekilde dışarıya taşınmasıyla zombileşen insanların ya da bir anda hayatını kaybedenlerin hikâyelerinin konu edildiği bu yeni popüler anlatımda, günah çıkarmak isteyenlerin, başında yer aldığı projenin farkına vararak hatasını düzeltmeye çablayanların ve insanlığa umut olmak için çalışanların hikâyesini dinleriz. Ama hayatta kalan, günün sonunda bir grup azınlıktan başkası da değildir. Kötüler kaybetmez ama hayatta

kalsalar da ardında acılar, kayıplar ve anılar bırakarak yaşamının zorluğuna itilir.

Hayatsa bunun tam aksini gösterir bize her zaman. Hiçbir kimse, kendisine ait olmayan bir günahtan dolayı cezalandırılmaz. Mutlak bir kötülük günün sonunda dünyada hâkimiyetini ilelebet sürdüremez. Bir diğer taraftan baktığımızda da yine, kıyamet koptuktan sonra hayat sadece bir grup için devam etmez. Aslında herkes kendi kıyametini içinde taşır. Hem kendi ölümü bir kıyamettir insan için hem de aslında bir yakınıni kaybetmek.

Dünyada ibrenin her zaman güçlüden yana olması istenir. Güçlü olanların çizdiği sınırlar içerisinde bir hayat sürülsün istenir. Ancak dünyanın matematiği hiçbir zaman öyle işlemez. Firavun, tüm erkek çocukların öldürülmesi emrini verir ama bir gece bir kadın erkek bebe-

ĐİN İSTİSMARI DENİLDİĞİNDE NE ANLAMALIYIZ?

MUSTAFA İRMAKLI

Son yıllarda sıkça gündeme gelen “din istismarı” sözü, sevmediğimiz ama kullanmaya mecbur kaldığımız bir ifadedir. Zira Müslüman toplumluları etkileyen ciddi sorunlardan birine işaret etmektedir.

İstismar kelimesi etimolojik olarak her ne kadar ürün elde etmek, fayda sağlamak gibi olumlu içerikler barındırsa da günümüzde tamamen olumsuz bir çağrışım; kötülük etmek, art niyet taşımak, kutsal değerleri kişisel çıkarlara alet etmek gibi ahlaka ve hukuka aykırı tavırları ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu bağlamda din istismarı, İslam’ın kavramlarını, ilkelerini, mesajlarını, amacı ve bağlamı dışında kullanmaktır. Gayrimeşru emelleri, inancın temiz örtüsüyle kamufle etmeye, saf yürekleri bozuk niyetlerle etkilemeye çalışmaktır. Hakikati ters yüz etmektir.

Din samimiyettir. Gönülden bağlılıktır. Hasbi olmaktır. Açık yrekliktir. Dolayısıyla, inanmadığı hâlde dindar görünerek karşısındakini aldatmaya ve dinin referanslarını kullanarak kandırmaya çalışmak dinin değerlerini suistimal etmektir.

Farklı gaye ve beklentilerle insanların önem verdiği değer ve kavramları istismar etmek yeni bir durum değildir. Zira tarih boyunca dinî değerleri manipüle ederek menfaat sağlamaya yönelik davranışlar hep olagelmiştir.

Henüz Peygamberimiz hayattayken, Medine’de Mescid-i Nebevi’ye alternatif bir mescit inşa edilerek Müslümanlar arasına fitne tohumları ekilmeye çalışılmıştır. Kur’an-ı Kerim söz konusu yapıyı “mescid-i dırr” olarak nitelemiş ve Müslümanları fitne ve tefrikaya karşı uyarmıştır. Bu olayı anlatan Tevbe suresi 107. ayetin içerdiği sert tepki, müminlerin en güçlü ortak zemini olan mescitler üzerinden fitne ve tefrika çıkarmasının Müslümanlar için taşıdığı büyük tehlikeye işaret etmektedir. Yine Peygamber Efendimiz hayattayken Abdullah b. lbeyy b. Sell nclgnde bir grubun davranışları tipik bir din istismarı örneğidir. Bu kişiler görünüşleri, kıyafetleri, oturuşları, kalkışları, ibadetleri, sözleri ve davranışlarıyla mümin gibi davranıyorlar ama diğer yandan Peygamberimiz ve Müslümanlar aleyhine her türlü entrikayı çeviriyor; tefrika ve menfaat yolunda hile, yalan, iftira, ihanet, ikiyüzlülük, dedikodu gibi her türlü insanlık dışı davranışı pervasızca yapabiliyorlardı.

Tarihî süreç içerisinde ortaya çıkan Btnilik ve onun lideri Hasan Sabbah, inanç ve değerler manipüle edilince ortaya çıkabilecek felaketlerin boyutunu göstermesi bakımından çarpıcı bir örnektir.

Son iki asır boyunca da İslam’ın kavramlarını kullanarak Müslümanlar arasında ayrımcılık yapan, fitne

ve tefrikaya sebep olan, hatta terör ve anarşi faaliyetleri yürüten kişi ve yapıların varlığı, din istismarı konusunun İslam dünyasının bugününü ve geleceğini tehdit eden bir güvenlik sorununa dönüştüğünü göstermektedir.

Din esas ve hükümler niçin ve nasıl istismar edilir?

Değerli olan her şey istismara konu olabilmektedir. Her zaman ve zeminde, kıymet ifade eden şeyleri kullanarak onların sahte versiyonlarını tedavüle sürmek suretiyle menfaat elde etmek isteyen kişiler, kalpazanlar hatta çeteler olagelmiştir. Dolayısıyla din istismarı, dinin bizatihi kendisini olumsuzlayan bir şey olarak görülemez. Yani dinin taşıdığı zaaf ya da zayıflıkları değil bilakis sahip olduğu etki gücünü ve değeri ifade etmektedir. Nitekim inanç, insandaki en derin duygudur. Dinin gönülleri terbiye eden, vicdanları güçlü kılan boyutu sebebiyle insanlar dinî kimlik ve görüntülere daha çok güven duymaktadır. İstismarcılar da bu duygu üzerinden insanları etkilemeyi ve yönlendirmeyi tercih etmektedirler. Bu bağlamda tarih boyunca zaman zaman halkın güvenini kazanmak, politikalarını meşrulaştırmak, mutlak itaat ve desteklerini almak gibi sebeplerle siyasetçiler; daha çok kazanç sağlamak, inandırıcılığını güçlendirmek için tüccarlar; özel bir misyonla fitne ve tefrika için çalışan

kirli kişiler; bireylerin ve kitlelerin ilgisini çekip onları etkileyerek maddi ve manevi menfaat elde etmeye çalışan dolandırıcılar, dinî kisve, söylem ve sloganları gelişigüzel ve pervasızca kendi emelleri doğrultusunda kullanarak istismar etmekten çekinmemişlerdir.

Bir mümin için Allah'ın rızası, emir ve yasakları Peygamber Efendimizin konumu ve sünneti her şeyden önemli ve önceliklidir. Bunun farkında olan din istismarcıları, gelişigüzel şekilde Allah ve Resûlü adına cümleler kurmaktan, hükümler vermekten çekinmezler. Böylece bilgisiz insanları etkileyerek onları maddi ve manevi olarak sövmeye çalışırlar. Bu süreçte Kur'an ve sünneti anlamak için vazgeçilmez olan metodoloji ve ilkelere tamamen göz ardı edilir. Ayetler ve hadisler bağlamından kopartılarak yanlış davranışları meşrulaştıracak şekilde yorumlanır. Parçacı ve ideolojik bir yaklaşımla ele alınan nasslar, maalesef kendilerini özel kılmaya, diğer Müslümanları dışlamaya dahası kendi gibi düşünmeyenlere karşı savaş açmaya dayanak yapılabilir.

Diğer yandan kişileri din üzerinden sövmek için oluşturulan olağanüstü ve karizmatik lider tipolojisi ile kitlelerin iradesi elinden alınmakta, eleştiri ve sorgulamadan uzak mutlak itaat ve teslimiyet ile kitleler sömürlmektedir. Müntesiplerini seçkinleştiren, onların dünyada farklı, ahirette ise çok daha özel olduklarını ihsas ettiren bir yaklaşım sergilenmekte, İslam'ın temel kaynakları yerine rüyalar, mesnetsiz yorumlar, gerçek dışı hikâyeler, evham ve halüsinasyonlar üzerinden bir dindarlık oluşturularak insanlar hakikat

zemininden kopartılmaktadır. Tam teslimiyetçi bir yaklaşımla sorgulama ve eleştiri yeteneği elinden alınan, akıl ve iradesi ipotek edilen kişiler her türlü yanlışlık ve tutarsızlığa karşı duyarsız hâle getirilmektedir.

Bireyin din istismarına maruz kalmamak adına nelere dikkat etmesi gerekir?

Bilinçli bir şekilde İslam'ın tevhit ve vahdet zeminini zedeleyen, kardeşlik ve takva gibi evrensel değerleri göz ardı eden tutum ve davranışlar hak yoldan sapmanın somut işaretleridir. Dinî argümanlar kullanarak temel hak ve özgürlükleri hiçe sayan, bireysel iradeyi devre dışı bırakan, kendini hakikatin merkezine koyan her türlü yaklaşım istismarın açık örnekleri olarak kullanılmaktadır.

Dinî görünümlü kisve ve sloganlarla yapılan haksızlıklar ve düzenbazlıklar dine karşı olumsuz ve ihtiyatlı yaklaşımlara sebep olmakta, Müslümanlar arasında fitne ve kargaşa çıkartarak huzur ve güveni bozmaktadır.

Bir olumsuzluğu gidermenin kalıcı yolu, onu meydana çıkaran sebepleri ortadan kaldırmaktır. Din istismarının en temel sebebi din konusundaki bilgisizliktir. İnancının temel ilke ve değerlerini bilmeyenler din üzerinden kandırılmaya müsait bir duruma sürüklenmektedir. İnanç ve medeniyet değerlerinden uzak nesiller istismarcıların tuzakları karşısında savunmasız kalmaktadır. Sağlıklı, dengeli ve şeffaf bir din eğitimi verilmediğinde manevi ihtiyaçlarını gideremeyen ve dinî bilgi eksikliği yaşayan insanlar, istismara açık hâle gelmektedir. İslam'ın inanç,

ibadet ve ahlak esasları Kur'an ve sünnet ışığında bir bütün olarak öğretilmeyince sahte dinî kimliklerin ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. İslam'ın sade, dengeli, hikmet ve istikamet yüklü yaklaşımı genç nesillere aktarılamayınca, kendilerini peygamber veya mehdi ilan eden travmatik kişiliklerin piyasaya çıkması ve karşılık bulması kolaylaşmaktadır. Dolayısıyla Müslüman ülke ve toplumlarda bilimsel yöntemlerle doğru bir zeminde, yeterli seviyede din eğitimi ve öğretimi verilmesi bir zorunluluktur. Aksi hâlde tabiat boşluk kabul etmeyecek ve doğal bir gereksinim olarak inanma duygusunu ve dinî tasavvuru yanlış, düzensiz, denetimsiz zeminlerde karşılanma yoluna gidilebilecektir. Her Müslümanın İslam'ın temel ilke ve değerleri konusunda istismarcıların tuzaklarını fark edebilecek bir bilgi ve duyarlılık sahibi olması hayati öneme sahiptir.

Eğer bir anlayış içinde olağanüstü, hata ve günahattan korunmuş kişiler varsa, İslam'ın temel kaynaklarının üstünde tutulan metinler bulunuyorsa, eleştiri ve sorgulama olumsuzlanıyorsa, Kur'an ve sünnetin öğrettiği dışında ve tevhide uymayan bir Allah ve peygamber tasavvuru kurgulanıyorsa, ümmet bütünlüğünü ve vahdet zeminini zedeleyen seçkinci, ayrıştırıcı, ötekileştirici yaklaşımlar öne çıkıyorsa orada hakikat kaybedilmiştir.

Bilgiye ulaşmanın oldukça kolaylaştığı ama devasa bir bilgi karmaşası içinde hakikati bulmanın ciddi bir emek ve dikkat gerektirdiği günümüzde, herkesin gerçeğe ulaşma noktasında gerekli duyarlılığa sahip olması gerekmektedir.

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

deniz doğan

Yürüyorum... Büyük bir şehirde yeni olmanın verdiği heyecanla kalabalığa karışıyorum. Kulakları-
ma dolan araba sesleri bir müddet sonra kısılıyor. Etrafıma bakıyorum; sokaklar, caddeler, yollar
gri, gökyüzünde gri bulutlar. Grinin kaç tonunu giymiş olabilir ki bir şehir? Kış vakti, ondandır bu
koyuluk, diyorum kendi kendime... Meraklı gözlerle ilerlerken kaç cadde geçtim bilmiyorum ama
bir sokağın köşesinden dönerken ifademi değiştiren o koku beliriyor. İçime nüfuz eden o koku...
Buram buram leziz kokuyu içime çekerken tüm sindirim sistemim harekete geçiyor. Koku, sanayi tipi
fırından gelen taze ekmeğın kokusu. Ev, yuva, emek, sıcaklık, tokluk, açlık sıra sıra damıtıyor kavram-
ları, düşüyor zihnime hatıralar... Koku beni alıp bu gri sokaktan memleketime götürüyor saniyeler
içinde...

- Kızım kalk, çabuk abuk! Dolu işimiz var. Yeter yattığın.

Sabahın erken saatlerinde annemin tiz, telaşlı sesi gitgide sinirli bir hâle bürünürdü. Onun sesini
duyup yataktan kalkmamak ne mümkün! Bu telaş, bu gayret, yapılacak ekmek için. Günler öncesin-
den bir teşkilatlanma olurdu mahallede, herkes sırayla birbirinin ekmeğini yapar ve birbirine yardım
ederdi. Mahallede birine ekmek yapılacaksa herkesin bir görevi olurdu. Evin beyleri de bundan
payına düşeni alırdı: Talaş gelecek, en kaliteli un gelecek, çalışanların karnı iyi doycak... Tandıra
günler öncesinden marangozdan alınan talaşlar getirilirdi. Çünkü ekmeğın pişmesi için talaş şarttır.
Tüm kadınlar talaşta hemfikirdir; bir ağızdan, verilen emek boşa gitmesin, derler. E ne de olsa talaşta
ekmek gevrek ve güzel pişer.

Güç bela açtığım gözlerim koca koca leğenleri görünce olayın ciddiyetiyle kendine geliyor. Elli ki-
loluk un çuvalları bizi yoğuracaksın, bileklerine dikkat et, dercesine duruyorlar karşımda. Sabahın o
serin, sarsıcı havası ve baharın taze kokusuyla başlıyor ekmek serüvenimiz. Hamur yoğuruluyor ve
yumaklar tutuluyor. Ekmekiler tandıra gelmiş, ateş yakılmıştır. Yanan talaşın kokusu her yeri sarmıştır
artık. Yufkalar açılırken sacın başında evracıyla duran teyze, haydi ateş kıvama geldi gönderin yuf-
kaları, der ve tüm mahalleyi içine hapseden, iştah kabartan koku yayılır yavaş yavaş. Kokuyla uyanan
Çocuklar dizilir tandırın kapısına. Ekmeğini alan gider okuluna. O gün mahallede hiç kimse aç de-
ğildir. Ekmek sahibi ister tanısin ister tanımasın, tandırın yanından geçene, kapıda belirene verilir o
ekmek. Ekmek sahibi hayıflanmaz biter diye, gelen de çekinmez vermezler diye, kokuyu alan gelir.
Ekmeğın kokusu gibi saf ve sıcaktır insanlar, ilişkiler. Ekmek berekettir, ekmeğın kokusu ise berekete
davettir bizim oralarda.

*"Sonra ansızın o hatıra karşımda beliriverdi. Bu tat Combray'da pazar sabahları Leonie halamın günaydın demeye
odasına gittiğimde, ayına ya da ıhlamuruna batırıp bana verdiği bir parça madlenin tadıydı."

Bu köşe, Marcel Proust'un *Geçmiş Zamanın Peşinde* adlı eserinden ilhamla hazırlanmıştır.

Bir KİTAP

Bir kült eser tavsiyesinde bulunmayacağım. Bir diriliş şevki aşılması bakımından İsmail Kara'nın *Sözü Dilde Hayali Gözde* kitabını tavsiye ediyorum gençlerimize. Deneme hatırat tarzı eserlere kapı aralığında bakmayı bana öğreten eser bu olmuştur. İsmail Kara, mezkur eserinde portreler üzerinden biyografi, deneme, hatırat çalışıyor. Yaşanmışlıklarını ve dil zenginliklerini sergiliyor. İnsanın, okuma eylemleri içerisinde bir zerre bile değilim, demesine vesile oluyor bu eser. Okurun üzerinde büyük tesiri var diye düşünüyorum. Ali Ulvi Kurucu'nun *Hatıralar*'ına, Ahmet Muhtar Büyükçınar'ın *Hayatım İbret Aynası*'na, Kemal H. Karpat'ın *Dağı Delen Irmak*'ına, Tayyar Altıkulaç'ın *Zorlukları Aşarken*'ine hep bu eser üzerinden ulaştım. Hatırat, nehir söyleşi, deneme biyografi türü eserleri ıskalamayınız lütfen.

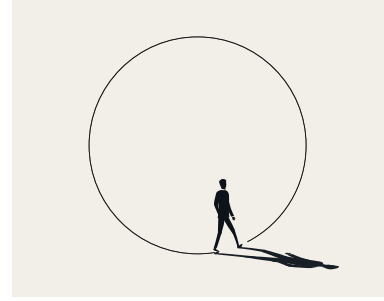
Bir MASAL

Bir hazinedir *Dede Korkut* meseli. Bir destan da diyebiliriz. Bir medeniyetin doğuşunun ölmez eseridir. Destan, hikâye ya da masal, bunların her birine de uygun. Lakin esas kıymeti harbiyesi, bir milletin olmazsa olmazı olan bir masal olduğundan ileri gelir. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nden bir medeniyetin, düşüncenin, sosyokültürel bir dünyanın doğuşunu yeniden hatırlayalım. Başka milletlerin yapay destanlarına âşık edilmiş gençliğimizin yüzlerini kendi hakikatli mesellerine doğru çevirmek nasıl mümkünse onu yapalım. Bu hakikatli işin işçisi olalım. Mesellerinden, meselesi olmayan bir milletin kültürel eriyişini yakinen görüyoruz da bizim olan masalların sahipliğine aklımız, ruhumuz bir türlü niyetlenmiyorsa felaketin eşiğindeyiz diyebilirim. Bu kadar mı mühim? Hem de nasıl...

ÜÇ TAVSİYE VURAL KAYA

Bir ÇİZGİ

Wittgenstein'in "Dilimin sınırları dünyanın sınırlarıdır." sözünden ne anlıyoruz mesela? Düşünelim, enikonu düşünelim bunu. İşte tam da buradan hareketle bizim bir düşünce çizgimiz var ve bu çizginin de üzerini kendi elimizle çizdik. Ben gençlerimizin Türk-İslam çizgisini yeniden keşfetmelerini tavsiye etmek istiyorum. Ebu Hanife, İmam-ı Maturidi, Hoca Ahmet Yesevi, Yunus Emre hattında mevzilenemezsek dilimizin sınırları üzerinden vuruluyoruz demektir. Buna dikkat! Günümüzde ise Mehmet Akif Ersoy, Nurettin Topçu, Sezai Karakoç ve İsmet Özel gibi mütefekkirlerin ışığını bir iz, bir işaret olarak takip etmek çizgimizin alametleridir diye düşünüyorum. Evvelce böyle düşünmemekle birlikte şahsi görüşüm, bu düşünce hattının sarahaten en muteber çizgi olduğu yönündedir. Eleştirileriniz başım gözüme üstüne...

SÖZÜN İNCİSİ: ALİ ŞİR NEVAİ

MEVLÜT UYANIK

İLLÜSTRASYON ŞULE YAVUZER

Nizamüddin Mir Ali Şir Nevai, Türkistan mülkünün Şeyh-ül Meşayih'i Ahmet Yesevi gibi Yusuf Has Hacıp gibi Kaşgarlı Mahmut gibi Türkçenin bir din ve felsefe dili olması için çalışan bilge insanlardandır. Özellikle *Muhakemetü'l-Lugateyn* adlı eseri, Kaşgarlı Mahmut'un *Divanu Lügati't-Türk* adlı çalışmasından sonraki ikinci önemli kitaptır. Bu kitabı *İkdam* gazetesi sahibi Ahmet Cevdet, oryantalist Belin'in makalesini de ekleyerek 1315 yılında yayımlamıştır. Daha sonra *İki Dilin Muhakemesi* ismiyle İshak Refet Işıtman'ın hazırladığı metin Türk Dil Kurumu tarafından 1941; F. Selma Barutçu Özönder'in hazırladığı ise 1996 yılında yayımlanmıştır.

Ali Şir Nevai, döneminin dilleri olarak Arapça, Hintçe, Çağatayca ve Farsçayı sayar. Türkçe ve Farsçanın karşılaştırmasını yaparak "Vaktiyle ben de Farsça yazmıştım. Fakat Türkçenin üstünlüğünü görerek bunda karar kıldım." demiş gençleri zengin ve üstün ana dillerini kullanmaya davet etmiştir.

Nevai, eserinde "Söz bir incidir ki onun denizi gönüldür ve gönül bütün anlamları kendisinde toplar... Türk'ün öz dilinde öyle incelikler, güzellikler, sanatlar vardır ki inşallah yeri gelince gösterilecektir." der. Ağlamak kelimesinin Türkçe yüz kadar anlamla ifade edilebileceğini örnek verir. Nevai'den sonra Çağataycaya rağbet artmış, özellikle şiir dili olarak Türkçe büyük gelişme göstermiştir. Şairler onun "Türk nazmıda çü min

tartıp âlem / Eyledim ol memleketni yek-kalem” yani “Türk şiirinde ben bayrak açıp o memleketleri tek kalem eyledim.” sözüne uygun davranmaya başlamışlardır.

Bunun yanı sıra Nevai, yedi yaşındayken okuduğu Feridüddin Attar’ın *Mantıku’t-Tayr*’ından ilham alarak *Lisanü’t-Tayr* yani *Kuşların Dili* adıyla kendi eserini yazmıştır. Bu eserde “Bilig tahtı üzre çıkıp oturay / Hayâl ilçisin her taraf çapturay” yani “Bilgi tahtı üzerine çıkıp oturdum, hayal elçisini her tarafa gönderdim.” diyerek Attar’ın hikâyesindeki on kuştan sekizinin alınmasına karşılık onda bulunmayan altısını ekleyerek on dört kuşu anlatır. Nevai eserin başında, küçük yaştan beri bu eseri Türkçeye çevirmek istediğinden bahseder. Dönemin baskın edebiyat dili olan ve akıcı şekilde okuyup yazdığı Farsçayı değil kendi ana dili olan Çağataycayı kullanması o dönemde eleştirilerle karşılaşmıştır fakat bu tavrı, daha sonra onu unutulmaz âlimler kategorisine dâhil etmiştir. O kadar ki Çağataycaya “Nevai dili” bile denmiştir. Etkisi Türkistan’dan Azerbaycan ve Anadolu coğrafyasına kadar yayılmış, Osmanlı şairleri onu üstat olarak görmüşlerdir. Oldukça kültürlü ve zengin bir aileden gelen Nevai memleketi için medreseler, camiler, kervansaraylar yaptırmış, çok sevdiği Attar’ın türbesini de tamir ettirmiştir.

Nevai, yeni bir felsefe ve din dili açısından *Ferhad ü Şirin* ile Nizami Hüsrev-i Dihlevî’nin *Leyla vü Me-cnun* eserlerinden hareketle kendi nüshasını Türkçe ruhuyla yazmıştır.

Ayrıca beş mesneviden meydana gelen *Hamse*’si ile Türk edebiyatının bu alandaki ilk şairidir. Türk edebiyatında tezkire yazma geleneğinin de temelini yine Ali Şir Nevai atmış ve *Mecalisü’n-Nefais*’i kaleme almıştır.

Ali Şir Nevai’nin Türkçe düşünüş açısından önemini anlamak için doğduğu ve yetiştiği XV. yüzyılın sosyopolitik yapısını ana hatlarıyla hatırlamak gerekir. Bu dönemde Gaznelilerin ilim, edebiyat ve güzel sanatlar alanında yaptığı gelişmelerle birlikte ışıık Doğu’dan yükselmeye başlamıştır. Timur Han’dan sonra tahta geçen Şahruh ve düşünce tarihinde bilge-yönetici olarak anılan Uluğ Bey dönemleri Türklerin bilim, kültür ve sanata yaptıkları katkılarla anılır.

Timur soyundan gelen Sultan Ebu Said zamanında Türkistan, Turan, Horasan, Zabulistan, Sistan ve Mazandaran en yüksek refaha ulaşmıştı, çünkü âlimleri ve ilmi pek sever ve korurdu. Onun vefatından sonra Herat’ı ele geçiren ve yine Timur soyundan olan Sultan Hüseyin Baykara okul arkadaşı olan Mir Ali Şir Nevai’yi veziri yaptı. Nevai, Türk Rönesansı’nın en önemli figürlerinden biri hâline geldi.

Timur hanedanından olan Babür Şah’ın, *Babürname*’sinde Ali Şir Nevai’ye yaptığı övgüler ondan etkilenildiğini gösterir. Bize göre, Timur ve oğullarının yarım bıraktığını Selçuklu devam ettirmiş, Osmanlı ve Emir Timur’un torunları tarafından kurulan Babür devletleri ile Horasan, Mezopotamya’dan Avrupa’ya, Hin-

distan’a ve Afrika’ya kadar birçok yer Türklerin hâkimiyetine girmiş ve bu XIX. asra kadar devam etmiştir. Nevai’nin ifadeleriyle söyleyecek olursak: “Dehr ara şeh çü Türk vâkıdur / İl ara Türk lafzı şâyidür” yani “Dünyada padişahlar Türk’tür, ülkelerde Türk dili yaygındır.”

Kısacası Nevai, Türkçeyi Batı Avrasya’nın edebî ve idari kültürüne işleyen bir âlim ve sanatkârdır. Batı edebiyatının ilk büyük eserleri kabul edilen *İlyada* ve *Odyseia* destanlarının yazarı Homeros, *İlahi Komedy*a’nın yazarı Dante, Türk hakanlarına da şiirler yazan ve edebiyatta hamse türünün kurucusu sayılan Nizami-i Gencevi, *Bostan* ve *Gülistan* klasiklerinin yazarı şair Sadi-i Şirazi, William Shakespeare, Honoré de Balzac, *Savaş ve Barış*, *Hacı Murat* ve *Dogmatik Teolojinin Eleştirisi* kitaplarının yazarı, çocuklar için özel bir alfabe yazmayı deneyen Lev Nikolayeviç Tolstoy ve yüzyılın ünlü şairlerinden Rabindranath Tagore gibi düşünürlerle eş değer bir konumdadır. Hatta kelime hazinesinin genişliği açısından daha üst bir seviyededir de diyebiliriz. Puşkin kendi eserlerinde yirmi bir bin, Shakespeare yaklaşık yirmi bin, Cervantes on sekiz bine kadar fazla tekrarlanmayan kelime kullanırken Ali Şir Nevai tüm eserlerinde bir milyon üç yüz yirmi sekiz bin kelime kullanmıştır. Bunlardan yaklaşık yirmi altı bini tekrarlanmayan kelimedir. Sebebi Nevai’nin dönemin dilleri olan Arapça, Farsça ve Urduca gibi birçok dilden faydalanmış olmasıdır.

BİTMEYEN YÜRÜYÜŞ

emine kaplan

**Bazen insanın beklentileri büyük
hayal kırıklıklarıyla sonuçlanır. Peki,
beklentsizlik ne derece mümkündür?**

”

Yürümek fiziksel bir eylem oldu-
ğu kadar ruhsal da bir eylem-
dir. İnsanın, yürüyüşe başladığında
sahip olduğu ruh hâliyle bitirdikten
sonraki ruh hâli aynı değildir. Bu
farklılığın en temel sebebi adımları-
mızla birlikte düşüncelerimizin de
ilerlemesidir. Sahip olduğumuz bu
akış bizi daima canlı tutar ve hikâ-
yede her yürüyüşün sonu bambaşka
noktalara çıkar. Bazen geçmişe yü-
rürüz bazen de güzel olmasını ümit
ettiğimiz geleceğe.

Filmde, ölüm yıl dönümünde
oğullarını anmak için toplanan
aile bireylerinin günlük yaşamla-

rından bir kesit anlatılır. Abisinin
ölümünün ardından ailesiyle çok
fazla görüşmek istemeyen Ryota,
eski tabloların restorasyonunu
yapmaktadır. Oğlunun da kendisi
gibi doktor olmasını isteyen babası
için bu durum bir hayal kırıklığıdır.
Annesi ise mesleğinden ziyade dul
ve çocuklu bir kadınla evlenmesine
takılmıştır. Geleneksel aile yapısına
şahit olduğumuz filmde Hirokazu
Koreeda, bireyler arasındaki ça-
tışmayı inceliklerle işlemiş ve filmin
dramatik anlatı yapısını sağlam bir
zemine oturtmuştur. Hiçbir karak-
ter idealize edilmediği için insan
olmanın “kusurlarıyla birlikte var

olmak” olduğu vurgusu, izleyiciye
doğrudan aktarılmıştır.

Aile, oğullarının hayatını kurtardığı
genci de her ölüm yıl dönümünde
yemeğe davet eder. Hayatla ilgili
kısa bir sorguya çekilen genç, büyük
bir mahcubiyetle ayrılır evden. Say-
gının bir mesleği olmadığı için küçük
görülür ve hayatının kurtarılmaya
değer olmadığı düşünülür. Elbette
ki bu düşünceler dile dökülmez, yal-
nızca hissettirilir. İmalar, sitemler,
kinayeler alttan alta besler hikâyeyi.

Ryota, kendine ve ailesine, annesi-
nin neden bu kadar kötü davrandı-
ğını anlayamaz. Filmin bu kısmına
kadar hikâyeler anlatıp lezzetli
yemekler yapan büyükanne, yıllar-
dır oğlunun yasını tutan, intikam
peşinde bir kadına dönüşür ve bunu
her yıl yapmaya devam edeceği-
ni söyler. Filmdeki karakterlerin
acıları ortak ancak acıya verdikleri
tepkiler birbirinden farklıdır. Baba,
artık doktorluk yapmadığı için
kaybolduğunu düşündüğü saygınlı-
ğını geri kazanmaya uğraşır. Oda-
sında yalnız vakit geçirip bir şeyler
üzerinde çalışıyormuş gibi gözük-
mek ister. Fakat annenin çocukla-
rıyla olan iletişimi ve samimiyeti,
babanın geride bırakmamak için
uğraştığı saygınlığı unutturur. Evde
konuşulan onun yemek tarifleri ve

yıllar sonra anlatılacak olan da onun hikâyeleridir. Yönetmen geleneksel aile anlayışında toplumun bireye biçtiği rolü küçük bir dokunuşla yerle bir eder.

Gece vakti odanın içerisinde uçmaya başlayan kelebeğin ölen oğlu olduğunu düşünen anne, ellerini havaya kaldırarak kelebeği yakalamaya çalışır. Uzun uğraşlar sonucunda Ryota, onun abisi değil yalnızca bir kelebek olduğuna ikna eder annesini. Birlikte gittikleri mezarlık ziyareti ise seyirciye Japon kültürüne dair pek çok ipucu verir. Çiçekler bırakılıp sulanan mezarlık, Doğu toplumlarının ölümlerine verdiği kıymeti de gözler önüne sermektedir. Her yıl tekrarlanan ritüeller ve kaybın ardından yaşanan yas süreci, insanlığın ortak değerlerini hatırlattır bizlere.

Koreeda, görüntü yönetimindeki özenle, hayatın günlük akışındaki sadeliği çok zarif bir şekilde yansıtır. Filmografisinde de aynı estetiği korur yönetmenimiz. Yol kenarını süsleyen yemyeşil ağaçlar ve sonu okyanusta biten bir yürüyüşün masalsılığıdır akıllarda kalan.

Kızları, yemekten sonra eşi ve iki çocuğuyla evine dönmüş, yatıya kalan Ryota ve ailesi, Japon kültüründe önemli bir yeri olan banyo sırasına girmiştir. Yatmadan önce herkes yıkanmış ve banyonun kırık fayansları arasından tozlu bir hikâye gün yüzüne çıkmıştır. Yalnızca anneye baba arasında yaşanan bu kü-

Film Künyesi:

2008 / 1s 55 dk / Dram

Orijinal Adı: Aruitemo Aruitemo

Yönetmen: Hirokazu Koreeda

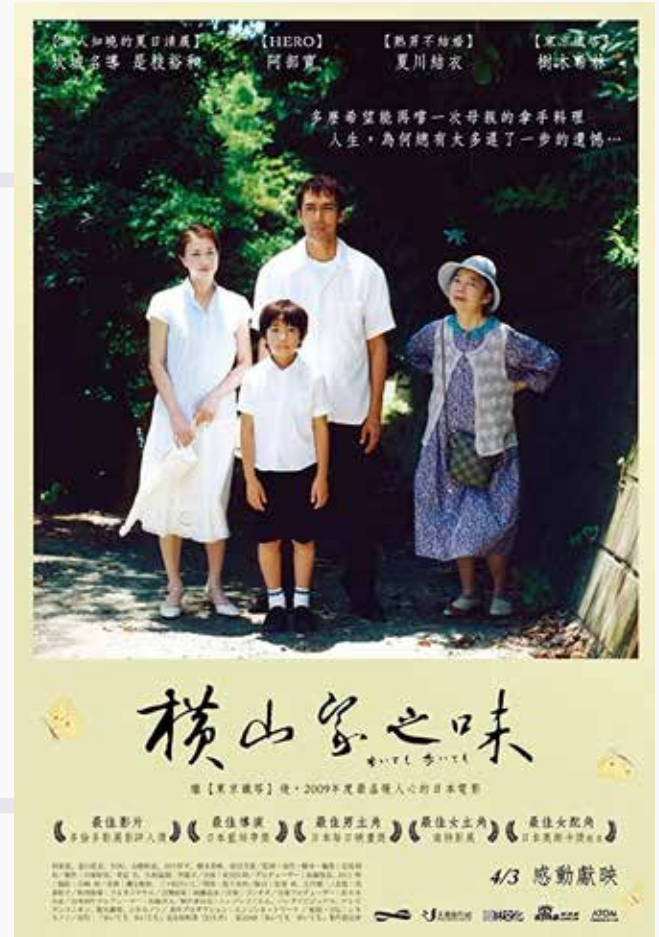
Senarist: Hirokazu Koreeda

Yapımcı: Yoshihiro Kato

Özgün Müzik: Gontiti

Oyuncular: Yui Natsukawa, Hiroshi Abe, Yoshio Harada, Kazuya Takahashi

Ülke: Japonya

çük gerilim çocuklara hissettirilmeden kapatılmış ve plaktan dinlenen bir müzikle gece taçlandırılmıştır. Yıllar önce eşi tarafından aldatılan evin annesi, çocukları için pek çok fedakârlık yapmıştır. Her ne kadar istenmeyen durumlar ve hoşnutsuzluklar olsa da aile bireylerinin birbirlerine karşı duyduğu derin sevgi ve saygı, yemek masası etrafındaki sohbetlerin büyük tartışmalara ve kavgalara dönüşmesine engel olmuştur. Bir yanda oğullarını daha fazla görmek isteyen ihtiyarlamış anne baba diğer yanda onların aşağılama-larına ve şikâyetlerine katlanmak istemeyen bir oğul vardır. Tekrar geleceği ümit edilerek uğurlanan Ryota, ne annesine ne de babasına

verdiği sözü tutmamıştır. Üç yıl sonra babası, babasının ölümünden kısa bir zaman sonra da annesi vefat etmiştir. Hayatın ironisi tam da burada başlamaktadır.

Bazen insanın beklentileri büyük hayal kırıklıklarıyla sonuçlanır. Peki, beklentisizlik ne derece mümkündür? İnsan yaşadığı müddetçe yara almaya ve bazı gerçekleri kabullenmeye hazır olmalıdır zannımca. Yönetmenin hikâyesini kurduğu hakikat zemini de tam olarak bu kabullenişle sonuçlanır. Nihayetinde elimizde nesilden nesile aktarılan acı tecrübeler ve anlamlı hikâyeler kalır.

İnsanlara muhabbet beslediğimiz gibi kelimelere de muhabbet besleriz. İnsanlara ve fikirlerle bağıımız, kelimeler sayesinde kuvvetlenir. Vatanımıza bağıımız nasıl da siner vatan kelimesine. Tek başına okumamız bile duygulanmamıza yeter. Medeniyetimiz sadece insana değıl eşyaya, nebata da hürmet gösterir. Yerden bitivermiş bir bitki öylesine bitivermiş değıldir. Allah'ın izniyle oradadır. Ama öyle bir kelime var ki anlamı "kendiliğinden bitivermiş" olsa da Hüda'yı da eklettirmiş kendine. Yazımızda misafir edeceğimiz kelimemiz: Hüdayinabit.

Hüdayinabit, Tanrı, sahip anlamına gelen Hüda ve biten anlamına gelen nabit kelimelerinin nispet eki "-i" ile bağlanmasıyla oluşmuş. Ekilmeden kendiliğinden bitivermiş bitki, demek. Arapça ve Farsça kökenli kelime, oluştuğı hâlini de aşarak başka bir anlam dünyasına kavuşmuş anlayacağınız. 1500'lü yılların Osmanlı metinlerinde de bu terkibe rastlayabiliyoruz: Hüdayinabit olan ceviz ağaçları. Kendiliğinden biten nebatların gürlüğü dikkatinizi çekti mi bilmem. İstedikleri yerde, Allah'ın izniyle bitiveren bu bitkiler daha gür, daha gümrah oluyorlar. Beni burada bitiren bizzat Allah'ın kendisidir, dercesine. İşin bu kısmı bir yana bu kelime bitkiler için kullanılsa da sahipsiz, kendi kendine yetişen kimseler için de kullanılıyor ki onların da sahibi Allah.

Defaatle söyledik. Yine söyleyelim. Her şeyin ruhunu kaçıran, onu hiç mesabesine indiren çağ, kelimelere de aynı tarifeyi uygulamaktan çekinmiyor. Zaten başka ne aracılığıyla bunu yapabilir ki? Düşünelim, insan ekmesi olmayan bitkilere kendiliğinden bitmiş bitki demekle hüdayinabit demek bir mi? Kendiliğinden bitmiş olabilir ama onun içinde Hüda'nın ol demesi vardır, demiyor mu hüdayinabit?

Hazır nabit kelimesine tevafuk etmişken ona da biraz yakından bakalım. Arapça kökenli kelime, yerden biten bitki anlamını haiz. Biz bugün nebata çok sık rastlarız ki o da Arapça nabata yani (bitki) bitti, yetişti fiilinin faal veznidir. Nebatat ve nebati de yine bu kelimedenden türetilmedir. Nebat durağına gelince mümbite bakmazsak olmaz. Arapça yine aynı fiilden türeme bu kelime, bitki yetiştiren, verimli, bereketli anlamına gelir. Bereketli desek de olur elbet ama şöyle dolu dolu söylenen mümbit, bereketin ruhunu ne de güzel fısıldamaktadır.

Hüdayinabit, nebat, mümbit. Bu üç kelime, insandan gayrı yaratılmışı işaret etmek için hazır dalar. Bir gün güzel bir ovada kendiliğinden bitivermiş otları, çiçekleri gördüğünüzde hüdayinabiti anıverin mesela. Memleketinizi överken mümbit topraklarından bahsedin. Koparıvereceğiniz bir nebatın zikrine mâni olmayasınız tutsun. Ruhunuz beri yanaşsın. Beri. Kadimin o usul usul akan ve topraklarımızı sulamaya devam eden nehrine. Vesselam.

SÖYLENE
SÖYLENE
DEĞİŞMİŞ

EHL-İ BEYT VE KERBELA
Diyanet İşleri Başkanlığı

KİTAPLIK

HAZIRLAYAN: MURAT TÜRKMEN

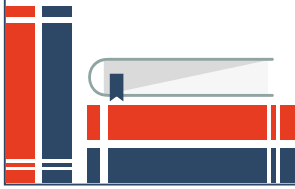

Allah Resûlü'nün ailesi olan ehl-i beyt, İslam toplumunda gerek dinî açıdan gerekse sosyal açıdan önemli bir etki ve role sahiptir.

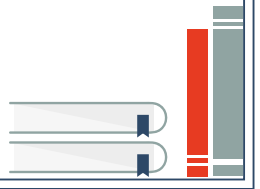
Tarih boyunca ehl-i beytin şanını, şerefini korumaya yönelik her faaliyet, Hz. Peygamber'i sevmenin bir gereği olarak telakki edilmiştir.

Zamanın, tarihin coğrafyaların içinden akan suyun taşıdığı o hiç değişmeyen özü görebilenler, zamanın içinden ve sessizce ağladığını duyabilir.

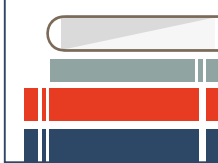
Suya bakanlar anımsayabilir, Fırat'ın yanı başında, suyun sesini duyarken üstelik suya hasret ölen Hüseyin'i.

Kerbela... Susuz ve insandan yoksun topraklarda eza ve cefanın mihnetiyle kanını ulayan, müminlerin yürek burkan sedalarının aksini yere göğe dağıtan acı hakikat.

Aşurenin, kaybetmenin, kazanmanın, ölmenin ve dirilmenin, yok olmanın ve var olmanın, acının ve hüznün zamanlarındayız.

Ve zaman, insanlığın hazzını, hızını artırmak, kirletmek, örselemek, ayartmak için öylece akar.

Ne zaman dudaklarımız kurusa, susasak su içeriz, kana kana içeriz içmesine de içimizde bir yara uçsuz bucaksız kanar.

